చ లి జ్వ ర ము.

ఇదివ్యాపించువిధము ; దీనిని నివారించు

పద్ధతులు; చికిత్స.

మొ ద టి ప్ర క ర ణ ము.

జ్వరభేదములు.

మనదేశమునందు అన్ని వ్యాధులలో సర్వసామాన్యమైనవ్యాధి జ్వరము. గడచిన 10 సంవత్సరములలోపల ఏ సంవత్సరము యొక్క జనాభా లెక్కలు తీసిచూచినను ఈదేశమునందు జ్వరము వలన మృతినొందిన జనులసంఖ్య తక్కిన వ్యాధులన్నిటిచే చచ్చిన వారి మొత్తముకంటె అయిదారురెట్లు హెచ్చుగా నున్నది. జ్వరము సామాన్య వ్యాధి.

క్రొత్తగా మన దేశమున బుట్టిన మహామారివ్యాధి వలన గడచిన 6 సంవత్సరములలో మన హిందూదేశమున అంతటను జేరి 15 లక్షల మంది చనిపోయినట్టు కనబడుచున్నది. జ్వరమువలన ఒక్కొక సంవత్సరమునందే 40 లక్షలు మొదలు జర్వము ప్లేగుకంటె 15 రెట్లు ప్రజలను జంపును.

50 లక్షలవరకు చచ్చుచున్నారు. మహామారి వ్యాధిని గురించి మాటలాడినప్పుడు ప్రజలు భయపడుచున్నారు గాని అంతకంటె 15 రెట్లు హెచ్చుగ మన దేశపు ప్రజల ప్రాణములను తీయుచున్న ఈ జ్వరములను గూర్చి అందరును నిర్లక్ష్యముగ నున్నారు. ఈజ్వరముల వలన చనిపోవువారల సంఖ్యకంటె చిరకాల రోగపీడితులై బలమును కోల్పోయి పనిపాటలు చేయలేక భూమికి బరువు చేటుగానున్న ప్రజలసంఖ్య ఏటేట ఎంత హెచ్చుచున్నదో చెప్పనలవికాదు.

జ్వరమువలన కలుగు ధననష్టము.

ఒక్క బొంబాయి పట్టణములో ఒక్కొక సంవత్సరమునకు * పనిపాటలు చేయువారలలో మాత్రము లెక్కవేయగా సంవత్సరము ఒక్కంటికి రెండులక్షల ఇరువది అయిదు వేలమంది జ్వరపడుచున్నారు. వీరందరు సగటున సంవత్సరమునకు ఒకవారము పనిచెడుచున్నారు. పనివానికి సగటున దినము 1 కి రు 0-5-0లు జీతముచొప్పున లెక్కవేసికొనిచూడగా మొత్తముమీద పనివారలకు మాత్రము ఒక్కొక

* ఈలెక్కలు 1911 సం॥ రంలో ప్రచురింపబడిన డాక్టరు బెంట్లేగారి 'మలేరియా జ్వరకారణ విచారణ'యను గ్రంథము నుండి తీసికొనబడినవి.

సంవత్సరమునకు 5, 62, 500. రూపాయలు నష్టము వచ్చుచున్నది.

జ్వరము వలన మంచము మీాద నున్నవా శరీరారోగ్య రముదినములలో కలుగు ఈనష్టమునకు, కూలీలు నష్టము. పనిలో ప్రవేశించిన తరువాత చాలదినముల వరకు బలహీనతచేత పని తక్కువగాచేయుటవలన వారి యజమానులకు వచ్చునష్టమును, కూలీజ్వరముతో బాధపడునప్పుడు వీరి ఉపచారము నిమిత్తమై పని చెడి ఇంటి యొద్దనిలిచియున్నవారికి కలుగు నష్టమును, మందులు పథ్యపానాదులు మొదలగు వాని కగు కర్చుల నష్టమును ఈలెక్కలో చేర లేదు.

ఈప్రకారముగా ఇంతిం తనరాని ధననష్టమును ప్రజలమూఢ శరీరారోగ్యనష్టమును కలుగజేయుచుండెడు ఈజ్వ విశ్వాసము. రమునుగూర్చి ఎంత వ్రాసినను వ్రాయవచ్చును. తమకు తెలియని విషయములలో తమ బాగుకొరకు ఎవరైన ఏదైనచెప్పిన విశ్వసించి తమతప్పులను దిద్దు కొనుస్వభావము మన ప్రజలయందు కొంచెమయినను కానరాదు. తమకు వంశపారంపర్యముగా తాతల నాటినుండి వచ్చు మూఢవిశ్వాసమును విడువరు.

ఒకానొక విధమైన పురుగు నీటి మూలమున మనశరీరములో ప్రవేశించుటచే 'కలరా' అనువ్యాధి

కలరాఅమ్మ వారు. కలుగుచున్నదని అజ్ఞానియగు కాపువానికి చెప్పిన "కాదు కాదు అమ్మవారు" అనును. ఒకకాలో చేయియో ఉపద్రవముగ వాచినప్పుడు నీశరీరములో ఒకానొక విధమైన సూక్ష్మజీవులు ప్రవేశించి నీ రక్తమును చెరుచుటచే నీకు కురుపు వేయుచున్నదని

కాలికురుపు మంత్రము. చెప్పిన "కాదు కాదు మంత్రము" అనును; లేదా "మా పొరుగింటివాడు ప్రయోగము చేసెను" అని చెప్పును. అమితమైన చలికుదుపుచే వడకుచు ఇంటిలో నున్నదుప్పట్లు అన్నియు కప్పుకొను నొకరోగి యొక్క శరీరమంతయు 15 నిమిషములలోపల తహాతహామండుచున్నట్లు చేయుమార్పు జ్వరలక్షణమనియు, ఈజ్వరము దోమకాటు మూలమున మన నెత్తుటిలో ప్రవేశించు నొకానొక పురుగువలన కలుగు

చలికుదుపు దయ్యము. చున్నదనియు చెప్పిన యెడల "కాదు కాదు దయ్యము" అనును. ఇట్టినమ్మకము చదువెరుగని జనసామాన్యమునందేగాక బి. ఏ. ఎం. ఏ. పరీక్షలలో తేరినామని చెప్పుకొను జ్ఞానులలో కూడ ననేక చోట్ల గమనించియున్నాను. ఇట్టి అజ్ఞానము దేశమందంతటను వ్యాపించి యుండుటకు వైద్యులే కారకులని నానమ్మకము. ఒకవ్యాధిని గుర్తెరిగిన వైద్యునకు ఆవ్యాధిని కుదిర్చినంత మాత్రమున తనపని తీరలేదు. తన సాటి

ప్రజలకు ఆవ్యాధియొక్క వ్యాపకమును గూర్చియు దానిని తప్పించుకొను మార్గమును గూర్చియు వివరముగ బోధింపక పోవుట మన దేశమునందలి వైద్యులలోపము.

వైద్యుల లోపము.

ఈవిషయములయందు సర్కారువారు అంతగా సాయము చేయజాలరు. ఒకవేళ సహాయించిచేయ బూనినను వారి ఉపదేశములు ప్రజలకు అంతగా హితవుగానుండవు. ఇందుకు ఉదాహరణమేమన:——

సర్కారువారి ఉపదేశము ప్రజలకుహితవుగానుండదు.

మునిసిపల్ జవానువచ్చి కలరా రోగిగల ఒక ఇంటి యందలి వారికి ''రోగినందరును తాకకూడదు: ప్రత్యేకముగా నొక గదిలోనుంచి వైద్యముచేయవలెను'' అని చెప్పినప్పుడును ''మీయింటనుండు చలిజ్వరమునకు మీ పెరటిలోని పాడునూతిలోనున్న దోమలే కారణము. ఆ నూతిని పూడ్చిన మీకు జ్వరములు రావు'' అని చెప్పినప్పుడును ఆ జవాను చేసిన హితోపదేశమునకు ప్రత్యుపకారముగా రెండుతిట్లుతిట్టి తలుపులు మూసికొందురు. ఇట్టి ప్రజలకు నచ్చచెప్పి బోధించుట కేర్పడిన శానిటరీ ఇనస్పెక్టర్లనేకులు ప్రజలతో కలసిమెలసియుండి తగినరీతిని బోధచేయుటకు బదులుగా తమ యధికారమును చెలాయించుచు వీధులలోనున్న బండ్ల

జాబితాలు తయారుచేయించి న్యూసెన్సు క్రిందచేర్చి బెదిరించుచు మునసబు కరణముల ద్వారా రాయభారముల నంపుచు కరణముల ఇండ్లలో విందుభోజనము లారగింపుచుందురు.

వైద్యులదే భారము.

కావున ప్రజల జ్ఞానాభివృద్ధి చేయుభారము శాస్త్రిజ్ఞానముగల వైద్యులదేకాని సర్కారువారి దంతగా కాదు. ఈ విషయమై ప్రజలకు కావలసిన సామాన్య విషయములను బోధించు నిమిత్తము ఆరోగ్యమను పేర నొక మాసపత్రికను సాగింపబూనితిని గాని తగినంత ప్రోత్సాహము కనబడక పోవుటచేతను ఒక్కొక విషయమై పెక్కు సంచికలలో ముక్కలు ముక్కలుగా వ్రాయుటకంటె ఒక్కొక విషయమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగా నొక్కొక చిన్న పుస్తకమును ప్రచురించిన నది శాశ్వతముగ నుపయోగపడునని తలచుటచేతను ఈ చిన్న పుస్తకమును వ్రాయబూనితిని.

జననమరణములలెక్కలు తప్పులు.

మన దేశమునందు జననమరణముల లెక్కలలో వ్యాధులను క్రమముగ చేర్కొనుటలేదు. ఈ రిజిస్టర్లను తయారుచేయు గ్రామాధికారికి దేహఖాయిలా, జ్వరము, విరేచనములు, అను ఈ 3 బాపతుల వ్యాధులుతప్ప తక్కినవి తెలియవు ఈ బాపతుల

క్రిందనైనను తన పై యుద్యోగస్థుడు గ్రామమునకు వచ్చిన దినమున నే వినికినిబట్టి వ్రాయును. కాని ఏదినమున కాదినము సరియయిన కారణమును విచారించి తనకు తెలిసినంత వరకైనను వ్రాయుటలేదు. జాగ్రత్తగా వ్రాయవలెనని తలచెడు గ్రామాధికారికికూడ ఏ యే వ్యాధులు ఏయే తెగలక్రింద చేరునో తెలిసికొనుటకు ఆధారములు లేవు.

కావున ఈపుస్తకములో మొదటి ప్రకరణమునందు జ్వరభేదములు: వివిధ జ్వరములకు గల భేదములను తెలుపబూని యున్నాను. ఇందు కొంకు ఆయాజ్వరములచే బాధపడిన రోగుల చరిత్రములను సంక్షేపముగ పటముల రూపకముగ వ్రాయించి ప్రత్యేకముగ తయారుచేయించితిని.

1-వ పటము: జ్వరపుపుల్ల.

వివిధజ్వరభేదములను సరిగా తెలిసికొనవలె జ్వరపు పుల్ల. నను నెడల 1-వ పటములో చూపబడిన జ్వరపు పుల్ల * యను నొకగాజుగొట్టముతో రోగియొక్క శరీరవేడిమిని కొలవవలెను. ఈ పుల్లయందుమధ్య భాగమున తల వెండ్రుకకంటె సన్నముగనుండు

* జ్వరపుపుల్ల:—దీనికి ఇంగ్లీషులో థర్మామీటరు అని పేరు.

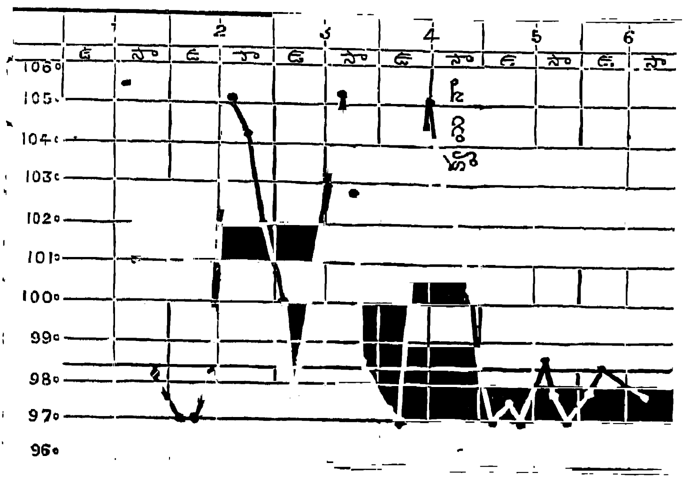
గొట్టము కలదు. ఆ గొట్టములో మొదటిభాగము లావుగ నుండి. పాదరసముతో నింపబడియుండును. ఈ పాదరసము వేడి తగిలి నప్పుడు హెచ్చి గొట్టము పొడుగునను ప్రాకును. చలితగిలి నప్పుడు ముడుచుకొని గొట్టము అడుగునకు దిగును. ఎంతెంత వేడికి గొట్టములోని పాదరసము ఎంతెంత హెచ్చునో కనిపట్టి ఈ మార్పులను సరిగా కొలచు నిమిత్తమై జ్వరపు పుల్లయొక్క పై భాగమును 95 మొదలు 110 వరకు 15 మెట్లుగా విభజించియున్నారు. ఈ మెట్లనే డిగ్రీలు లేక అంశములు అందురు.

జ్వరపుపుల్లను ఉపయోగించువిధము. ఒక రోగి యొక్క జ్వరతీవ్రమును కొలవవలెననిన జ్వరపు పుల్లయొక్క మొదటిభాగమును సాధారణముగా నా రోగియొక్క నోటిలో నాలుక క్రిందపెట్టి ఒక నిమిషమువరకు ఉంచవలెను. లేదా రోగియొక్క చంకలో చెమట లేకుండునట్లు తుడిచి జ్వరపు పుల్లయొక్క మొదటిభాగము చక్కగ నన్నిప్రక్కలను తాకునట్లుగ చంకలోపెట్టి భుజమును ప్రక్కకు అంటి యుండునట్లుగా నదిమి పెట్టవలెను. రోగికి స్మృతితప్పి యున్నప్పుడును చంటి బిడ్డల జ్వరమును తెలిసికొన వలసి యున్నప్పుడును జ్వరపు పుల్లను ఆసనములో పెట్టి జ్వరమును కొలుచుట మంచిది

జ్వరపు పుల్లలలో ననేక భేదములు కలవు. కొన్ని అర నిమిషములోనే జ్వరమును సరిగా తెలుపును మరి కొన్ని అయిదు నిమిషములకు గాని తెలుపజాలవు- ఒకసారి జ్వరమును కొలచినతరువాత తిరిగిజ్వరమును కొలవకముందు జ్వరపు పుల్లను క్రింది వైపునకు ఝాడించి దానిలోని పాదరసమును క్రిందికి దింపవలెను.

సామాన్యముగా మనశరీరము యొక్క వేడిమిసామాన్య రేఖ 98½ తొంబదియెనిమిదిన్నర డిగ్రీలు ఉండును. అది క్రింది పటములలో 98, 99 అంకెల మధ్యనుండు దళమైన నల్లగీటువలన చూపబడినది. ఈ గీటునకు సామాన్య రేఖ (Normal) అని పేరు.

పేరు - వెంకయ్య-వయస్సు-24 సంవత్సరములు.

2-వ పటము.

జర్వపరిమాణ మును కొలుచుట.

2 వ పటములో పైకి, క్రిందికి ఎక్కుచు దిగుచు నున్నట్లుగీయబడిన గీటు జ్వరము యొక్క హెచ్చు తగ్గులను తెలియజేయును. ఈగీటు, క్రిందికి దిగు సమయమున జ్వరము తగ్గుచున్నట్లును, గీటుపైకి ఎక్కుచున్న సమయమున జ్వరము హెచ్చుచున్న ట్లును ఎంచవలెను. ఈ పటములో 96, 97, 98 మొదలగు సంఖ్యలు శరీరముయొక్క వేడి యెన్నిడిగ్రీలు ఉన్నదో తెలుపు సంఖ్యలు. ఈ పటములో పైభాగ మున ఉన్న 1,2,3 మొదలగు అంకెలు తేదీలను తెలియ జేయును. "ఉ" అనునది ఉదయమును "సా" అనునది సాయంకాలమును తెలియజేయును.

సామాన్య విపరీత జ్వరములు.

శరీరము యొక్క వేడిమి 100 లేక 101 డిగ్రీల వరకు ఉండిన కొంచెము జ్వరముతగిలినట్లు ఎంచుదుము. ఈ వేడిమి 103 లేక 104 వరకు ఉండినహెచ్చు జ్వరమనియు 105 లేక అంతకంటె హెచ్చుగ నుండిన విపరీతజ్వరమనియు చెప్పుదుము. శరీరము యొక్క వేడి 97 డిగ్రీలవరకు దిగిన యెడల దేహము మిక్కిలి చల్లగానున్నదనియు 96 లేక 95 డిగ్రీలకు దిగినయెడల మిక్కిలి శీతలముగ నున్నదనియు చెప్పుదుము. జ్వరము 107 డిగ్రీలకుమించిపోయినను

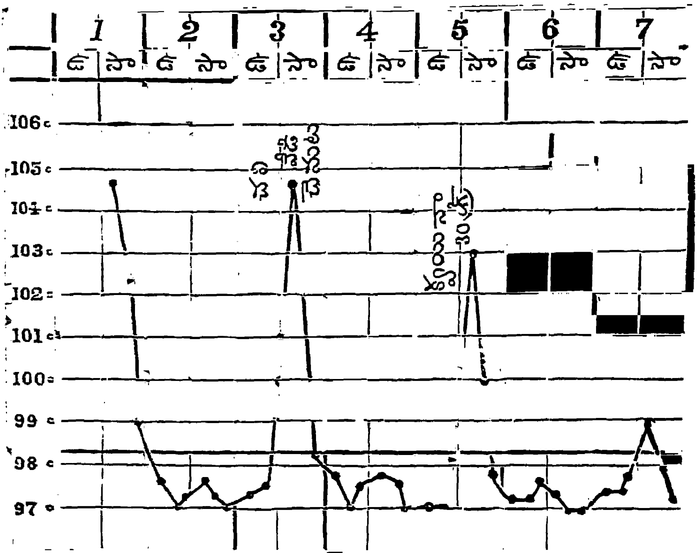
శీతలము 95 డిగ్రీలకంటె దిగిపోయినను జీవించుట దుర్లభము.

రెండవ పటములో వెంకయ్యకు 1 తేది సాయంకాలము 105 డిగ్రీలకంటె హెచ్చుగ జ్వరమువచ్చినట్లు చూపబడినది. ఆ దినము ఉదయమున ఎంత ఉన్నదో చూడలేదు. రెండవ తేది ఉదయమునకు ఆ జ్వరముతగ్గి 97 డిగ్రీలకు వచ్చియున్నది. అనగా సామాన్యముగా మన శరీరమునకుండు వేడిమికంటె తగ్గియున్నది. 2,3,4 వ తేదీలలోకూడ మధ్యాహ్నమున జ్వరము 105 డిగ్రీలవరకు హెచ్చియున్నది. దినదిన జ్వరము.

3 వ పటములో సుబ్బన్నకు 1 వ తేదిని జ్వరము 105 డిగ్రీలకంటె కొంచెము తక్కువగా వచ్చియున్నది. 2, 4 తేదీలను జ్వరమురానేలేదు. 3 వ తేదిని రమారమి 105 వరకును 5 తేదీని 103 వరకును వచ్చి యున్నది. దినమువిడిచి దినమువచ్చు జ్వరము.

వెంకయ్యకు 4-వ తేది సాయంకాలమునను, సుబ్బన్నకు 5-వ తేది ఉదయమునను క్వయినా ఇయ్యబడినది. (2,3 పటములను చూడుము.) వెంకయ్యకు 5-వ తేది సాయంకాలమున రావలసినజ్వరము రాలేదు. శరీరవేడిమి 99 డిగ్రీలవద్దనే నిలిచిపోయినది. సుబ్బన్నకు 5 వ తేదీ సాయంకాలము

పేరు - సుబ్బన్న - వయస్సు-40 సంవత్సరములు.

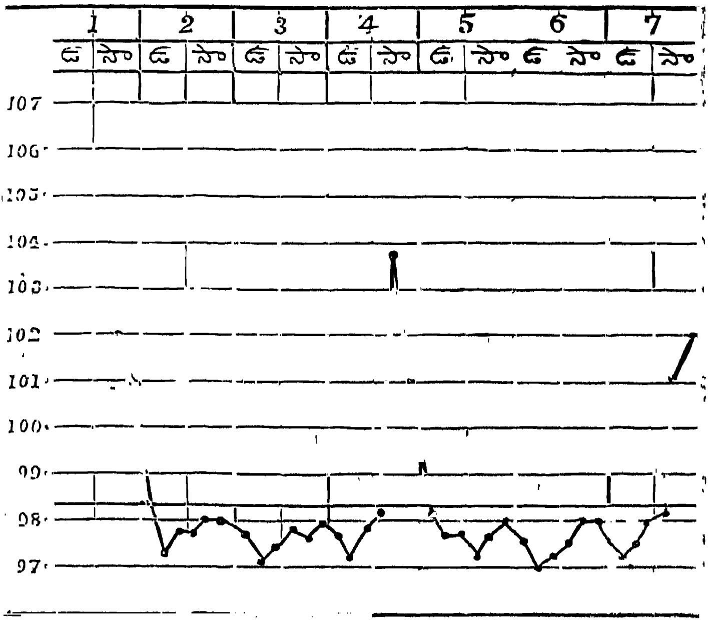

3-వ పటము.

మామూలు ప్రకారము 105 డిగ్రీలవరకు రావలసిన జ్వరము 103 డిగ్రీలవరకే వచ్చినది. వరుస ప్రకారము 7-వ తేదీని రావలసిన జ్వరమురానేలేదు. శరీర వేడిమి 99 డిగ్రీలవద్ద నిలిచియున్నది.

క్వయినా యొక్క గుణము.

పై పటములను పట్టిచూడగా వెంకయ్యకు దిన దినము వచ్చుజ్వరమును, సుబ్బన్నకు దినము విడిచి దినమువచ్చు జ్వరమును, క్వయినా తీసికొనిన వెంటనే తగ్గిపోయినట్లు కనబడుచున్నది.

పేరు - రామన్న - వయస్సు - 37 సంవత్సరములు

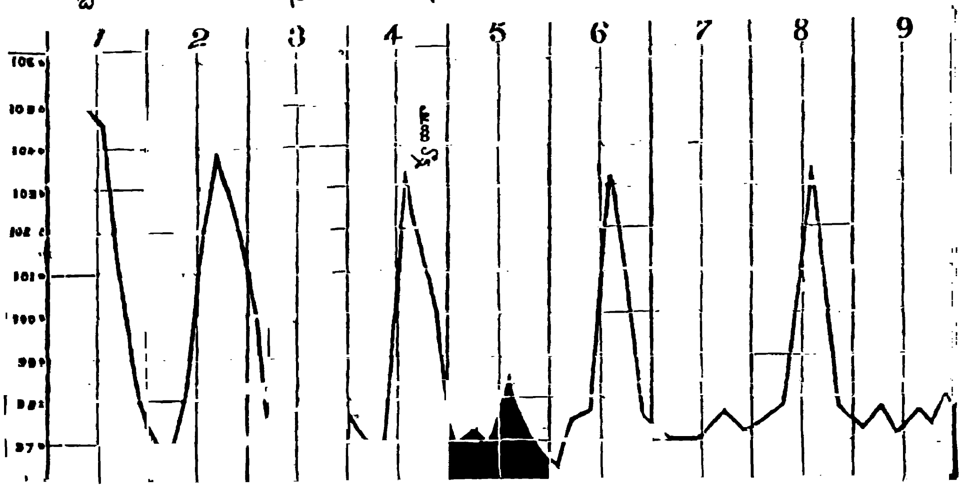

4-వ పటము.

పైని చూపబడిన నాల్గవపటములోని రామన్నకు, 1, 4, 7 తేదీలను అనగా రెండు దినములు విడిచి మూడవదినమున జ్వరమువచ్చుచున్నట్లు కనబడుచున్నది.

మూడుదినముల కొకసారివచ్చు జ్వరము.

పేరు-సుబ్బారాయడు-వయస్సు-21 సంవత్సరములు.

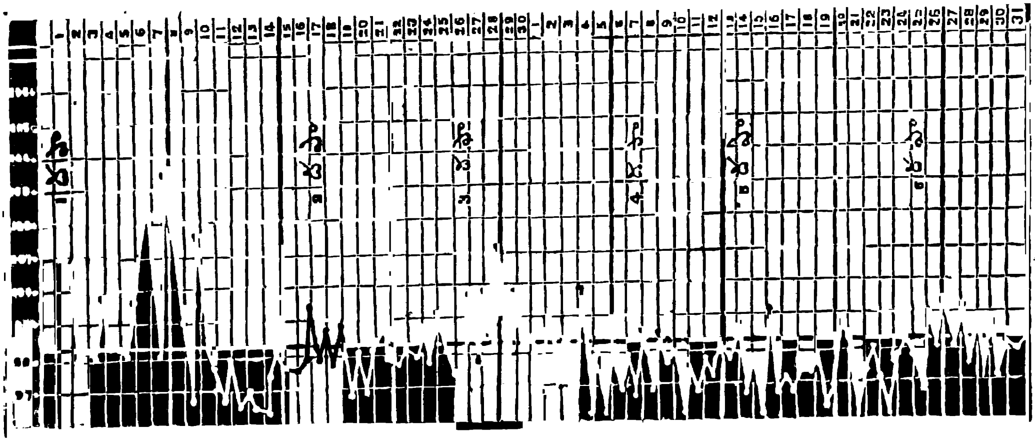

5-వ పటము.

ఈ పటములో సుబ్బారాయనికి మొదటినాలుగు తేదీలను ప్రతిదినము జ్వరమువచ్చుచున్నట్లును 1, 8 తేదీలను 105 డిగ్రీలవరకును 2, 4, 6, 8 తేదీలను 103, 104 డిగ్రీల మధ్యవరకును వచ్చుచున్నట్లును కనబడుచున్నది. క్వయినా వలన దినదినము వచ్చు జ్వరము దినము విడిచి దినమువచ్చుజ్వరముగా మారుచున్నది.

పేరు-వెంకటరత్నము-వయస్సు-30 సంవత్సరములు.

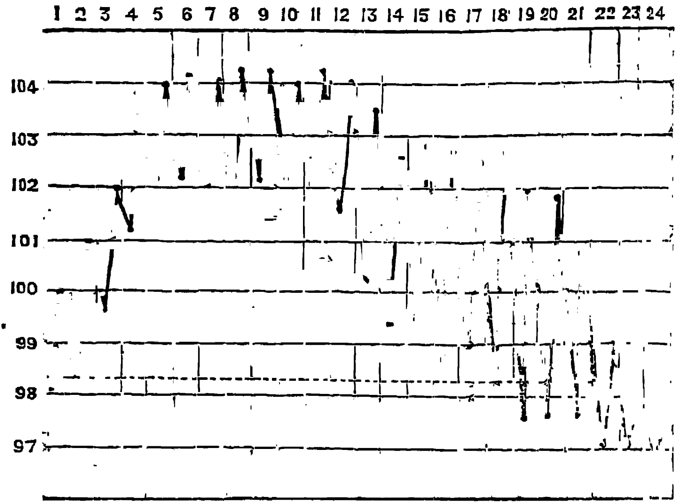
పేరు-వెంకటరత్నము-వయస్సు-30 సంవత్సరములు.

6-వ పటము.

పై పటములోని వెంకటరత్నమునకు ఈ దినము ఆదినము అను వివరము లేకుండ కొన్ని దినములు జ్వరమువచ్చుటయు, మరికొన్ని దినములు శరీరమున మిక్కిలి శీతలము గ్రమ్ముటయు మీరు చూడగలరు. ఈ జ్వరము ఎంత క్వయినా ఇచ్చినను లొంగలేదు.

పేరు నరసింహాము-వయస్సు-23 సంవత్సరములు.

7-వ పటము.

ఎల్లప్పుడు విడువకుండు జ్వరము.

ఏడవ పటములోని నరసింహామునకు మొదటి తేదిని 100 డిగ్రీలవరకును, రెండవ తేదిని 101 వరకును, మూడవ తేదిని 102 డిగ్రీలవరకును నాలుగవ తేదిని 104 వరకును జ్వరము వచ్చి ఒక దినమునకంటె మరియొక దినమున నిచ్చెనమెట్లవలె హెచ్చుచు వచ్చినది. పిమ్మట 4-వ తేది మొదలు 11-వ తేది వరకు 102,104 డిగ్రీలమధ్య నిలుకడగా నిలిచియున్నది. 12 వ తేది మొదలు జ్వరము దిగు

టకు ప్రారంభించి 17 వ తేది నాటికి 98 డిగ్రీలకు వచ్చియున్నది. మొదటి తేది మొదలు 17 వ తేది వరకు జ్వరము ఒక్కనాడైనను 98½ కు అనగా సామాన్య శరీరవేడిమికి దిగలేదు. ఈ జ్వరమునకు క్వయినా ఇచ్చుటవలన ప్రయోజనము కనబడలేదు.

1. పైని చెప్పబడిన రోగులకు ఆరు గురికి వచ్చిన జ్వరములు వేరు వేరు జాతి జ్వరములా లేక ఒకటే విధమైన జ్వరమా?

2. మొదటి ఇద్దరికిని క్వయినా ఇచ్చిన తోడనే జ్వరము నిలచుటయేమి? 4వ పటములోని వానికి క్వయినా ఇచ్చుటచేత ఒకదినము జ్వరము విడిచిమరుసటి దినము జ్వరము విడువక పోవుటకు కారణమేమి?

3. పైని చెప్పబడిన జ్వరములు, క్రమముతప్పకుండ ఒకనికి దినదినమును, మరియొకనికి దినము విడిచి దినమును, ఇంకొకనికి 3 దినముల కొకసారియు వచ్చుటకును, 5 వ పటములోని వానికి ఏవిధమైన క్రమము లేకుండవచ్చుటకును ఏమైనను కారణము లున్నవా?

4 పైని 2,3,4,5, 6 పటములలో జూపబడిన రోగులకు జ్వరము విడిచి విడిచి వచ్చుచుండెను. ప్రతి దినము కొంతకాలము కొందరకును, నడుమనడుమ

నొకటి రెండు దినములు కొందరకును, బొత్తిగ జ్వరము లేకయుండెను. 6 వ పటములోని రోగికి 1 వ తేదిని వచ్చిన జ్వరము 17 వ తేది వరకు నొక్క క్షణమైన విడువక నిలుకడగా నుండెను. ఇట్లు ఎల్ల ప్పుడును విడువకుండు జ్వరములకును విడిచి విడిచి వచ్చు జ్వరములకును గల భేదమేమి?

ఈ విషయములన్నియు ముందు ప్రకరణములలో వివరింపబడును.

రెండవ ప్రకరణము.

చలిజ్వరముయొక్క పూర్వచరిత్ర.

చలిజ్వరమునకు (1) మన్యపు జ్వరము (2) వరుస జ్వరము (3) శీతకాల (శీతకట్టు) జ్వరము అని మారు పేర్లు. ఈ జ్వరమునకు ఇంగ్లీషున మలేరియా (Malaria) అని పేరు. *నామాంతరములు.*

మన్యపుజ్వరము:—మన్యములనగా అడవిప్రదేశములు. అచ్చట ఈజ్వరము హెచ్చుగ వ్యాపించి యుండును. కనుక ఈజ్వరమును మన్యపు జ్వరమందురు. కాని ఇప్పుడీజ్వరము నిజమయిన అడవుల నుండి చెన్నపట్టణము బొంబాయి మొదలగు మహాపట్టణములను నివాసస్థానముగా నేర్పరుచుకొనుట చేత దీనికి ఈ పేరు నిరర్థక మగుచున్నది. *మన్యపుజ్వరము*

వరుసజ్వరము— దినమువిడిచి దినముగాని, దిన దినముగాని, క్రమముతప్పక వచ్చుచుండుటచే నీ జ్వరమునకు చెన్నపట్టణపు ప్రాంతములందు వరుస జ్వరమని పేరు. *వరుసజ్వరము.*

మలేరియా:— ఈపదమునకు ఇంగ్లీషుభాషలో చెడుగాలి అని వ్యుత్పత్త్యర్థము. ఈజ్వరము బురద గుంటలు మొదలగువానినుండి వచ్చు చెడుగాలిని పీల్చుటవలన కలుగుచున్నదని ఆంగ్లేయులు కొంత కాలముక్రిందట నమ్మియుండిరి. అందువలన దీనికి మలేరియా అని పేరుపెట్టిరి. కాని క్రింద మీరు చదువబోవు ప్రకారము ఈ జ్వరమునకు ముఖ్య కారణము దోమకాటని స్పష్టపడి యున్నందున మలేరియా అను పేరుగూడ నిరర్థకము.

దోమ జ్వరము.

దోమజ్వరము:— కొందరు దీనికి దోమజ్వర మని పేరుపెట్టిన బాగుగనుండునని తలచిరి.

కాని చలిజ్వరమన్న పేరు అనేక ప్రదేశములలో తరుచుగ వాడుకలోనున్నందునను, సాధారణముగా ఈజ్వరమునకు ముఖ్యచిహ్నములు చలియు జ్వరమును అయి యున్నందునను, చలిజ్వరమను పేరే వాడుచున్నాను.

శీతకట్టు జ్వరము.

శీతకాల జ్వరము:—శీతకాలమునందు అనగా నవంబరు, డిసెంబరు, జనవరినెలలలో ప్రబలి యుండుటచే ఈజ్వరమునకు శీతకాల (శీతకట్టు) జ్వరమనియు కొన్నిచోట్ల పేరుగలదు.

(1) నియమితకాలమునకు జ్వరమువచ్చుట:— ఏదో యొకక్రమమున ప్రతిదినమునగాని దినముఃవిడిచి దినమునగాని, రెండుదినములు విడిచి మూడవ దినములః— మునగాని, జ్వరమూవచ్చుట అనగా జ్వరము వచ్చినదిమొదలు 24 గంటలకుగాని, 48 గంటలకుగాని, 72 గంటలకుగాని తిరిగి జ్వరమువచ్చుట. చలిజ్వరము యొక్క ముఖ్య చిహ్న

(2) విడిచి విడిచి జ్వరము వచ్చుట:—ఒకనాటి జ్వరమునకును మరియొకనాటి జ్వరమునకును మధ్య కొంతకాలము జ్వరము లేకుండ నుండుట.

(3) జ్వరము సాధారణముగా చలితో ప్రారంభించి చెమటతో విడచుట.

(4) రక్తహీనము, జ్వరపుగడ్డ, మొదలగునవి దీర్ఘ జ్వరములచే కలుగుట.

ఇవి ఈ వ్యాధియొక్క ముఖ్య చిహ్నములు.

(1) పూర్వ చరిత్ర:—

మనదేశపువైద్యులు పూర్వకాలమునందు ఈ జ్వరములను గుర్తించి యున్నారు. ఈ జ్వరములను మన ప్రాచీనగ్రంథములలో విషమజ్వరములని వాడి యున్నట్లు తోచుచున్నది. ఈవిషయమై పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారిచే ఆంధ్రవాఖ్యాన సహిత చలిజ్వరము యొక్క పూర్వచరిత్ర.

ముగ ప్రచురింపబడిన "మాధవనిదానము" నుండి కొన్ని భాగములను క్రింద కనబరుచుచున్నాను.

విషమజ్వర భేదములు.

విషమ జ్వర భేదములు.

"శ్లో॥ సన్తత స్సతతో౽న్యేద్యు స్తృతీయక చతుర్థ కౌ॥

తా॥ సన్తత జ్వరమనియు, సతత జ్వరమనియు అన్యేద్యుష్క జ్వరమనియు తృతీయక జ్వరమనియు, చతుర్థకజ్వరమనియు, విషమజ్వరము ఐదువిధంబులై యుండునని భావము"

రసము, రక్తము, మాంసము, మేదస్సు, అస్థి, మజ్జ, శుక్రము అను ధాతువుల నాశ్రయించి యున్న వాత, పిత్త, శ్లేష్మములను దోషముచే నీ జ్వరములు గలుగుచున్న వని చెప్పబడియున్నది.

"శ్లో॥ సన్తతం రసరక్తస్థః। సో౽న్యేద్యుః పిశితాశ్రితః॥
మేదోగత స్తృతీయేహ్నా । అస్థిమజ్జగతః పునః ॥
కుర్యాచ్చతుర్థకం ఘోరం।అన్తకంరోగసఙ్కరం॥

తా॥ సంతత జ్వరము రసధాతువు నాశ్రయించి జనించుననియు, సతతజ్వరము రక్తధాతువు నాశ్రయించి జనించుననియు, అన్యేద్యుష్కంబను జ్వరము మాంసము నాశ్రయించి జనించుననియు, తృతీయక జ్వరము మేదస్సునాశ్రయించి జ్వరమువ్యాపిం

చిన దినమునకు మూడవదినమునందు వరుసగా వచ్చుననియు, అస్థిమజ్జల నాశ్రయించి జ్వరము వ్యాపించినదినమునకు నాల్గవదినమున మరల వ్యాపించునది చతుర్థక జ్వరమనియు భావము. అట్టి చతుర్థకజ్వరము ఓరువ నశక్యమై యమునిబోలె ప్రాణముల హింసించుచు అనేకరోగముల గలిగించును. మరియు చరకమున:—

"రక్తధాత్వాశ్రయః ప్రాయోదోష స్సతతకంజ్వరం.

"రక్తధాతువు నాశ్రయించి సతతక జ్వరము తరుచుగ జనించును." అని యుండుటంజేసి ప్రకృత మూలమున "సంతతః" అనుపదము "సతత" అను పదమునకు గూడ నుపలక్షణంబుగాన సతతజ్వరము రక్తధాతువు నాశ్రయించి యుండుననే యర్థము లభించెనని యెరుంగునది.

సంతతాది జ్వరలక్షణములు. [వా

శ్లో॥సప్తాహంవా దశాహంవా ద్వాదశాహ మథాపి — సంతత జ్వరము.
స న్తత్యాయో విసర్గస్స్యాత్స న్తతస్సనిగద్యతే॥

తా॥ ఏడుదినముల కాలమైనను పదిదినముల కాలమైనను పనిరెండు దినముల కాలమైనను ఒక క్షణకాలము గూడవిడువక అనుసరించియుండు జ్వరము

సంతత జ్వరమనంజను. ఇచ్చట దోషత్రయ ప్రకో పముచే జనించిన సన్తత జ్వరమునందు వాతము అధికముగ నున్నచో ఏడుదినముల వరకు జ్వరము విడువక అనుసరించి యుండుననియు, పిత్తము అధిక ముగ నుండునపుడు జనించిన జ్వరము పదిదినము లవరకు నిరంతరముగ వ్యాపించియుండుననియు కఫము అధికముగ నుండునపుడు కల్గిన జ్వరము పన్ని రెండు దినములవరకు ఎడలేక నుండుననియు అర్థము

సతతక అన్యేద్యుష్క తృతీయక చతుర్థక జ్వ లక్షణములు.

శ్లో॥ అహోరాత్రే సతతకో ద్వాకాలావనువర్తతే
అన్యేద్యుష్క స్త్వహోరాత్రఏకకాలంప్రవర్తతే
తృతీయక స్తృతీయేహ్ని చతుర్థేహ్ని చతుర్థకః

సతతక జ్వరము. తా॥ రాత్రిపగలు ఈ రెండుకాలముల యందున జ్వరవేగమును జూపునది సతతక జ్వరమనంజను అనగా పగటియందు జ్వరమువ్యాపించి సాయం కాలమున శమించి మరల రాత్రియందు జ్వరవే మును జూపునది సతతక జ్వరమని భావము. రాత్రి

అన్యేద్యుష్క జ్వరము. యందైనను పగటి యందైనను ఒక కాలమున వ్యా పించునది అన్యేద్యుష్క జ్వరమని చెప్పందగును. జ్వ

వేగము కల్గిన దినము మొదలు మూడవనాఁడు మరల వ్యాపించునది తృతీయక జ్వరమనఁబడును. జ్వరవేగముకల్గిన దినమునకు నాల్గవనాఁడు వ్యాపించునది చతుర్థక జ్వరమనఁబడును. ఇప్పటుపగలు రెండు కాలములయందును రాత్రిరెండు కాలముల యందును వ్యాపించు జ్వరము సతతక జ్వరమనియు, పగలు ఒకకాలము నందును రాత్రియొక కాలమునందును వ్యాపించునది అన్యేద్యుష్క జ్వరమనియు కొందరు వచించెదరు. తృతీయక జ్వరము. చతుర్థక జ్వరము.

మతాంతరమున విషమ జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ కేచిద్భూతాభిషంగోత్థం బ్రువతే విషమజ్వరమ్॥

తా॥ కొందరు భూతసంబంధము వలన జనించిన జ్వరమును విషమ జ్వరమని వచించెదరు.

తృతీయక జ్వర భేదములు.

శ్లో॥ కఫపిత్తాత్త్రికగ్రాహీపృష్ఠాద్వాతకఫాత్మకః॥
వాతపిత్తాచ్ఛిరోగ్రాహీ త్రివిధస్స్యాత్తృతీయకః.

తా॥ కఫపిత్తములు అధికములై యున్నప్పుడు జనించిన తృతీయక జ్వరము మొలుత వెన్నెముకకు క్రింది భాగమున వేదనను కల్గించి శరీరమున వ్యాపించును. వాతకఫములు అధికములై యుండునప్పుడు

జనించు తృతీయక జ్వరముతొలుత వీపునందు వేద
నను కల్గించి శరీరమున వ్యాపించును. వాతపిత్త
ములు అధికంబులై యుండునపుడు జనించు తృతీ
యక జ్వరము తొలుత శిరస్సునందు వేదన గల్గించి
పిమ్మట శరీరమున వ్యాపించును. ఇత్తెరంగున తృతీ
యక జ్వరము మూడువిధంబులై యుండును.

చతుర్థక జ్వరభేదము.

శ్లో॥ చతుర్థకో దర్శయతి ప్రభావం ద్వివిధంజ్వరః।
జఙ్ఘాభ్యాం శ్లైష్మికః పూర్వంశిరస్తో నిలసంభవః॥

తా॥ వాతపిత్త కఫములలో కఫము అధికముగ
నున్నపుడు జనించు చతుర్థక జ్వరము తొలుతపిక్క
లయందు నొప్పిని కల్గించి పిదప శరీరమున వ్యాపిం
చును. వాతము అధికముగ నుండునపుడు జనించు
చతుర్థక జ్వరము తొలుత శిరస్సున వేదనకల్గించి
పిమ్మట శరీరమున వ్యాపించును ఇత్తెరంగున రెండు
విధంబులైన శక్తిని చతుర్థక జ్వరము జూపునని
భావము.

రసగత జ్వరచిహ్నములు.

రసగతజ్వరము

శ్లో॥ గురుతా హృదయోత్క్లేశస్సదనం
ఛర్ద్యరోచకౌ। రసస్థేతుజ్వరేలిఙ్గం

దైన్యంచాస్యోప జాయతే॥

తా॥ జ్వరము రసగతంబైన యప్పుడు శరీరము భారముగా నుండుట, రొమ్మడవు, అవయవములు శిథిలంబులై యుండుట, వమనము, అరుచి, మనస్సున క్లేశము గల్గుట, ఇట్టి చిహ్నములు గల్గును. మున్ను వచించిన వాతపిత్త కఫములచే జనించిన నానావిధ జ్వరములను ఈ లక్షణములచేత రసగతంబులని యెఱింగి రసాదిధాతువులకు విరోధముగల్గ నీయక నాయా జ్వరమునకు చికిత్స జేయవలెనని భావము. క్రిందజెప్పబడు రక్తాది ధాతువులయందును ఈరీతి గనే యెఱుంగునది.

రక్తగతే జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ రక్తనిష్ఠీవనందాహా మోహచ్ఛ
ర్దన విభ్రమా। ప్రలాపః పిడకాతృష్ణా
రక్తప్రాప్తే జ్వరేనృణామ్ ॥ రక్తగతజ్వరము.

తా॥ రక్తమును ఉమియుటయు, తాపము, మూర్ఛ, వమనము, ఒడలుతిరుగుట, అనర్థముగ మాటలాడుట, శరీరమున బొబ్బలు లేచుట, దప్పి, ఈ లక్షణములు రక్తగతమైన జ్వరమునందు మనుజులకు కల్గును.

మాంసగత జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ పిణ్డికోద్వేష్టనం తృష్ణా సృష్టమూత్ర
పురీషతా।
ఊష్మాన్త ర్దాహవిక్షేపౌ గ్లానిస్స్యా న్మాం
సగేజ్వరే॥

మాంసగత జ్వరము.

తా॥ పిక్కల యందుండు మాంసమున కట్టెలతో గొట్టిన రీతిగ బాధగల్గుట, దప్పి, మూత్రపురీషము లధికముగా బైలు వెడలుట, ఒడలు మిగుల వేడిగా నుండుట, శరీరమునకు లోపలతాపము గల్గుట, హస్తపాదాద్యవయవములను చలింపజేయుట, శరీరము బడలియుండుట, ఈ లక్షణములు మాంసగతమైన జ్వరమునందు విశేషముగ కలుగును.

మేదోగత జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ భృశం స్వేద స్తృషా మూర్ఛా ప్రలాపశ్ఛ ర్దిరేవచ।
దౌర్గంధ్యా రోచకౌగ్లాని ర్మేదస్థే చా
సహిష్ణుతా॥

మేదోగత జ్వరము.

తా॥ మేదోగతమైన జ్వరమునందు మిక్కిలి చెమటయు దప్పియు, మూర్ఛయు, అర్థములేక అధికముగా మాట్లాడుటయు, వాంతియు, శరీరమున దుర్గం

ధంబును, అరుచియు, బడలికయు, బాధలనోర్వ జా లకుండుటయు ఈలక్షణములు కలుగును.

అస్థిగత జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ భేదోస్థ్నాం కూజనం శ్వాసోవిరేకశ్ఛ
ర్ది రేవచ।
విక్షేపణాంచ గాత్రాణాం ఏతదస్థి గతే
జ్వరే॥ అస్థిగతజ్వరము

తా॥ అస్థిగతమైన జ్వరమునందు అస్థులలో విరిగి నట్లు నొప్పిగల్గుట, కంఠమున కూతలు బుట్టుట, శ్వా సంబధికమగుట, విరేచనము, వాంతి, చేతులు, కాలు మొదలయిన అవయవములను కదలించుట ఇట్టి లక్షణములు కలుగును.

మజ్జగత జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ తమఃప్రవేశనం హిక్కా కాసశ్శైత్యం
వమిస్తథా।
అన్తర్దాహో మహాశ్వాసో మర్మభే
దశ్ఛ మజ్జగే॥ మజ్జగత జ్వరము.

తా॥ మజ్జగతమైన జ్వరమునందు చీకటిలో ప్రవే శించినట్లు కన్నులుగానరాకుండుట, వెక్కిళ్లు, దగ్గు,

చలి, వాంతి, అన్తశ్శరీరమున తాపముగల్గుట, శ్వాసాధికారమున జెప్పంబడు మహాశ్వాసము, మర్మంబుల భేదించినరీతిగ బాధగల్గుట ఈ లక్షణములు గల్గును.

శుక్రగత జ్వరలక్షణము

శుక్రగత జ్వరము.

శ్లో॥ మరణం ప్రాప్నుయాత్తత్ర శుక్రస్థానగతేజ్వరే।
శేఫసస్తబ్ధతామోక్షశ్శుక్రస్యతు విశేషతః॥

తా॥ శుక్రస్థానమును పొందిన జ్వరమునందు మేఢ్రము స్తంభించి యుండును. శుక్రం బధికముగా స్రవించును. రసాదిధాతువులలో శుక్రగత జ్వరమునందుమనుజుడు మృతుండగును.

రసాది ధాతుగత జ్వరములలో సాధ్యాసాధ్య నిర్ణయము.

శ్లో॥ రసరక్తాశ్రితస్సాధ్యోమాంసమేదోగతశ్చయః॥
అస్థిమజ్జగతః కృచ్ఛ్రశ్శుక్రస్థస్తునసిధ్యతి.

తా॥ మున్ను చెప్పిన రసాదిగత జ్వరములలో రసరక్త మాంసమేదోగత జ్వరములు సాధ్యంబులై యుండును. అస్థిమజ్జల నాశ్రయించిన జ్వరములు కష్ట సాధ్యంబులై యుండును. శుక్రగతమైన జ్వర

ము సాధ్యంబుగాదు.

సాధ్య జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ బలవత్స్వల్పదోషేషు
జ్వరస్సాధ్యోనుపద్రవః॥

తా॥ మిక్కిలి బలవంతులైన మనుజులకు స్వల్పంబులైనవాతాది దోషములచే జనించిన జ్వరము కాసాద్యుపద్రవములు లేకున్నయెడ అట్టి జ్వరము సాధ్యంబైయుండును. జ్వరోపద్రవములు గ్రంథాంతరమునం దీరీతిగనున్న యవి "కాసోమూర్ఛారుచిశ్ఛర్దిస్తృష్ణాతీ సార విడ్గ్రహాః। హిక్కా శ్వాసాఙ్గభేదాశ్చ జ్వరస్యోపద్రవాదశ॥" దగ్గు, మూర్ఛ, అరుచి, వాంతి, దప్పి, అతిసారము, మలబంధము, వెక్కిళ్లు, శ్వాసము, ఒళ్లునొప్పులు, ఈపదియు జ్వరమునందు గల్గు నుపద్రవంబులని భావము.

అసాధ్య జ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ హేతు భిర్బహుభిర్జాతో బలిభిర్బహులక్షణః। అసాధ్యజ్వరము-
జ్వరః పాణాన్తకృద్యశ్చ శీఘ్రమిన్ద్రియనాశనః॥

తా. మిక్కిలి బలయుక్తంబులైన అనేక హేతువులచే జనించి అనేక చిహ్నములుగల జ్వరంబును, జనించినతోడనే త్వక్ చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచకములు; వాక్పాద

పాణి పాయూపస్థలను కర్మేంద్రియములు; మనస్సు; ఈపదునొకం డింద్రియములను స్వవిషయముల యందు ప్రవర్తింపనీయక నశింపంజేయు జ్వరము ప్రాణాంతకరంబగును; అసాధ్యంబని భావము."

విషమ జ్వరము లలో చలిజ్వర ములుజేరి యున్నవి.

పైన వివరింపబడిన జ్వరలక్షణము లన్నియు ఇప్పుడు వ్యాపించియుండు చలిజ్వరములలో క్రమముగ కానుపింపక పోయినను ఈ జ్వరములుకూడ వరుసక్రమమున ప్రతిదినము నిర్ణీతకాలమునందు గాని, దినమువిడిచి దినముగాని, మూడుదినముల కొకసారిగాని, నాల్గుదినముల కొకసారిగాని వచ్చుచుండుటచే, పూర్వకాలపు వైద్యులచే వివరింపబడిన జ్వరములలో ఈ చలిజ్వరములు చేరియున్నవని నిర్ధారణచేయక తప్పదు.

కాని ఈ జ్వరములకు కారణము మన ప్రాచీన శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పినట్లు కాదనియు దోమకాటుచే మనశరీరములో ప్రవేశించెడి యొకానొక సూక్ష్మమైన వృక్షజాతి ప్రాణియనియు ఇటీవలి ఐరోపాదేశపు వైద్యులు కనిపట్టియున్నారు. ఈ విషయమై క్రింద వివరింపబడును.

ఐరోపాఖండ మునందలి చలి జ్వరము.

2. ఐరోపాఖండమునందు అనాది నుండియు దక్షిణభాగమున నీజ్వరములు అమితముగనుండినవి.

గ్రీసు దేశమునందు హిపా క్రెటీసు (Hippocrates) మొదలగు వైద్యులు ఈ జ్వరములనుగూర్చి వ్రాసి యున్నారు. విడిచివిడిచి వచ్చుటయు చలితో వచ్చుటయు, వీరు వర్ణించియున్నారు. కొన్ని జ్వరములు విషజ్వరములనియు, మరికొన్ని సామాన్యజ్వరములనియు నీవైద్యులు కనిపట్టిరి. కాని మొన్న మొన్నటి వరకు ఐరోపాదేశీయులు, ఈజ్వరములు చెడు వాయువులవలన వచ్చుచున్న వని నమ్మియుండిరి. ఏలయన ఈ జ్వరము విరివిగ నీటిముంపుగల పల్లపు ప్రదేశములయందును, తుక్కు, జమ్ము, మొదలగునవి గల ఆవలు, బందలు, కుంటలు గల ప్రదేశములయందును, ప్రబలియుండుటచేత ఈ వ్యాధిని గలిగించు విషము బురద నేలలనుండి వెడలు వాయువులనుండియే వచ్చునని వారు తలచియుండిరి. ఈ వ్యాధియొక్క వ్యాపకమున కిట్టి బురద నేలలు కారణములు కాకపోయినను ఎట్లు సహాయకారులగునో ముందు చదువగలరు.

పూర్వులు చలి జ్వరముల కు చెడుగాలి కారణ మనిరి.

1640 సంవత్సరమునందు (Countess Chinchon) చింకానను నామె, ఇప్పుడు డాక్టర్ పేరు మీదుగావాడబడు సింకోనాబార్కు అను క్వయినాపట్టను కనిపట్టె. ఈ జ్వరములకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగా ఉపయోగించుచుండెను. 60 సంవత్సరముల పిమ్మట టూర్టియను

క్వయినా పట్టను చింకానుఅను ఆమె కని పట్టెను.

ఇటాలియా వైద్యుడు అక్కడి జ్వరములను క్వాయి నావలన కుదురునవనియు క్వాయినావలన కుదరనివి అనియు రెండుతరగతులుగా విభజనచేసి చూపెను. 1880 వ సంవత్సరము వరకు వైద్యు లనేకులు కొందరీ జ్వరము సూక్ష్మజీవుల వలన బుట్టినదనియు, మరి కొందరు చెడుగాలివలన బుట్టినదనియు వాదించుకొను చుండిరి.

రక్తములో మలేరియా పురుగును లేవరన్ కని పట్టెను.

ఈ సంవత్సరమున లేవరన్(Laweran) అను ఫ్రెంచివైద్యుడు ఈవ్యాధిగల రోగుల నెత్తుటిలో క్రింది పటములో జూపబడినట్లు చంద్రవంకవలె ప్రత్యేక ఆకారముగల యొకపురుగును కనిపట్టెను. పిమ్మట ఈపురుగు కదులుచుండుటయు, కొన్నిమార్పులను చెందుటయు

8-వ పటము.

కూడ నితడు కనిపట్టెను. చలిజ్వరముల యొక్క ఉత్పత్తిని కనుగొనిన మహానుభావులలో నితడె మొదటివాడు. ఈతనికీర్తి శాశ్వతముగ నుండును. ఇతడిది కనిపట్టినను చిరకాలమువరకు ప్రజలు దాని యుపయోగమును కనుగొన లేకపోయిరి. ఇటలీ దేశపువైద్యసంఘమువారు తాము బురద నుండి తీసిన ఒకానొక విధమైన సూక్ష్మజీవియే ఈ

చలి జ్వరమునకు కారణమని వాదించుటచే లేవ రను యొక్క వాదము మూల బడెను.

దోమలకు మలేరియాకుసంబంధ మున్నదని మేణ్సణ్ కని పట్టెను.

1894 సంవత్సరములో మేన్సన్ (Manson) అను నాతఁడు చలిజ్వరములు వచ్చు స్థలములును, దోమలుండు స్థలములును, ఒకటియేయని కనిపట్టి అందుచేత దోమలకును, చలి జ్వరములకును ఏదో ఒకవిధమైన సంబంధ ముండవలెనని ఊహచేసెను. ఇదిగాక మానవుల నెత్తురును వెలుపలికి తీసినప్పుడే గాని, నెత్తురు మానవుల దేహములో ప్రవహించు నప్పుడు చంద్రవంక వలెనుండు మలేరియా పురుగులు పెరుగుటగాని, మార్పులను పొందుట గాని లేదని కూడ మేన్సన్ కనిపట్టెను. ఇట్లు వెలుపలకు తీయబడిన రక్తమునందుమాత్రమే వృద్ధిపొందు స్వభావము మలేరియాపురుగుల కుండుట వలన దాని ప్రయోజన మేమో కనిపట్ట వలెనని అతఁడు ప్రయత్నించెను.

దోమకడుపులో మలేరియా పురుగులు పెరుగుట రాస్ కనిపట్టెను

ఈతని దారి ననుసరించి (Major Ross) మేజరు రాస్ అనునతఁడు 1895 సం॥ రం మేయినెల మొదలు చెన్నపట్టణములో ననేక సంవత్సరములు కృషిచేసెను. ఇతఁడు సాధారణముగ మన ఇండ్లలోనుండు క్యూలెక్సు (Culex) అను ఒకానొక విధమయిన,

దోమలను పట్టుకొని చలిజ్వరపు రోగులమీాద కరపించెను. అట్లు చలిజ్వరపు రోగుల నెత్తురును త్రాగిన దోమలను పెంచి ఆ దోమలను మొదటిదినమున ఒకదానిని రెండవదినమున మఱియొకదానిని మూడవ దినమున ఇంకొకదానిని ఇట్లు అనేక దినములు వరుసగా దినమున కొక్కొకదానిని కోసి వాని లోపలి అవయవములను పరీక్షించెను. ఇట్టి పరీక్ష వలన మలేరియా పురుగు దోమ కడుపులో వెలుపలి కంటె మిక్కిలి వృద్ధిగ పిల్లలను పెట్టునని కనిపట్టెను. గాని మరియేమియును తెలిసికొనలేకపోయెను.

అంతట 1897 సం॥ రం ఆగస్టునెలలో నితడు ఈ క్యూలెక్సు దోమనువిడిచి అనాఫెలీసు(anopheles) దోమనుపట్టి పరీక్షచేయుటకు ప్రారంభించెను.

పక్షులలోని చలిజ్వరము వంటి జ్వరము.

1898 సంవత్సరములో ఇతడు కలకత్తాకు మార్పబడెను. ఇక్కడ అప్పుడు చలిజ్వరపురోగులు లేక పోవుటచేత ఈ చలిజ్వరమువంటి మరియొక జ్వరమునుపక్షులలో కనిపట్టి ఆపక్షులనుపెంచి తన ప్రయోగములను వానిమీాద చేయుచుండెను. ఈపక్షుల జ్వరమును కలిగించు పురుగులును మలేరియాజ్వరమునుకలిగించు పురుగులవలెనే దోమకడుపులో పెరుగుటయు అవి దోమయొక్క పొట్టగోడను చొరుచు

కొనిరక్తప్రవాహముగుండ ఉమ్మితిత్తులలోనికి ప్రవేశించుటయు కనిపట్టెను. తరువాత నితడు కొన్ని దోమలను పెంచి వానిని చలిజ్వరముగల పిచికలమీద కరిపించి వాని ఉమ్మిలో కొన్ని దినముల తరువాత చలిజ్వరపు పురుగుల గ్రుడ్లను కనుగొనెను. ఈ దోమలను రోగములేని పిచికలమీద కరిపించి, 5 మొదలు 8 దినములలో పరీక్షార్థమేర్పడిన 28 పిచికలలో 22 పిచికలకు ఈవ్యాధితప్పక వచ్చినట్లు కనిపట్టెను.

దోమమూలమునను చలిజ్వరపు పురుగు వ్యాపించుచున్నది.

అటుపిమ్మట ఇటలీదేశపు వైద్యులందరును మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసి ఒకమనుష్యునినుండి మరియొక మనుష్యునికి దోమమూలముననే చలిజ్వరము వ్యాపించుచున్నదని కనిపట్టిరి. వారు చలిజ్వరముగల రోగియొక్క నెత్తురును త్రాగిన దోమలను ఏమియును రోగములేని మనుష్యులమీద కరిపించిరి. ఆమనుష్యులకు కొన్ని దినములలో తప్పక చలిజ్వరము వచ్చుటయు, వారి నెత్తుటిలో మలేరియాపురుగులు పెక్కువేలుగా వృద్ధినొందుటయు పిమ్మట కనిపట్టబడెను. ఈ విషయమునే ఇంగ్లాండుదేశములో (Manson) మేన్సన్ కూడ శోధించి స్థిరపరచెను. అది ఎట్లన చలిజ్వరపురోగిని కరచిన దోమలను ఇతర దేశములనుండి లండను పట్టణమునకు రవానాచేసి అక్కడ

రోగములేని ఇద్దరుమనుష్యులమీద నితడు కరపించెను. ఈ యిద్దరికి కొన్ని దినములయిన పిమ్మట చలిజ్వరమువచ్చి వారి నెత్తురులో మలేరియాపురుగులు కనబడెను.

మలేరియాజ్వరముయొక్క వ్యాపకమునకు ఇట్లు తోడ్పడు మలేరియాపురుగును గూర్చియు దోమను గూర్చియు, ముందు ప్రకరణములలో తెలియగలదు.

మూడవ ప్రకరణము.

మలేరియా పురుగు.

మలేరియా పురుగు మూలపదార్థపు సముదాయము.

చలిజ్వరముయొక్క కారణము చక్కగ తెలిసికొనవలెనన్న మలేరియా పురుగుయొక్క జీవితపు చరిత్రను మొదట తెలిసికొనవలెను. వేరొకమాట తెనుగు భాషలో లేనందున దీనికి పురుగు అనిపేరు పెట్టితిమేకాని దీనియొక్క నడవడికలు చదివినపిమ్మట ఇది సామాన్యమైన పురుగుకాదని మీరు తెలిసికొనగలరు. ఇది జీవశాస్త్రములోని వికారిణి (Amoeba)వంటిది. విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాలలోని 3 వ గ్రంథమగు జీవశాస్త్రముయొక్క మొదటి ప్రకరణముచూడుడు. ఇదియు దానివలెనే జీవస్థానముగల మూలపదార్థపుసముదాయము. 9 వ పటము చూడుము. దీనికి నోరులేకున్ననది నెత్తురు త్రాగి వృద్ధిపొంది పిల్లలను పెట్టును. వీనిని ఒకదానిపై నొకటిని దొంతరగాపెట్టిన ఒక అంగుళము ఎత్తునకు 3000 మొదలు 24000 వేలవరకు పట్టును. దీనికి కాళ్లుచేతులు లేకున్న నిది ఒకచోటనుండి మరియొక చోటికి ప్రాకగలదు.

మలేరియా పురుగు ఇది మన నెత్తుటిలో బ్రతుకును.

ఇది నెత్తురు త్రాగి బ్రతుకునని చెప్పియుంటిమి. ఈపురుగు తన ఆహారమును సంపాదించుకొనుటకుగాని జీర్ణముచేసికొనుటకుగాని శ్రమపడదు. ఇతర జీవులచే తయారుచేయబడి సిద్ధముగానున్న ఆహారమునుతిని బ్రతుకును. ఇందుచేనిది జీవశాస్త్రములో పరాన్నభుక్కులనియెడు(Parasites) జాతిలోచేరుచున్నది దీనిని ఇద్దరు పోషింతురు. మొదటి పోషకుఁడుమానవుఁడు. మానవుల నెత్తురు దీని మొదటి నివాసస్థానము. మానవులరక్తమును త్రాగి త్రాగి తుదకిది వారికే అపకారముచేయును. దీనిపోషకులలో రెండవది ఆడదోమ. ఈ యిద్దరు పోషకుల సాయమున నీపురుగు ఎంతెంత కాలము ఎప్పుడెప్పుడు జీవించునో తెలిసికొనవలెను.

మన నెత్తురులోని కణములు

మలేరియాపురుగు మననెత్తురులో నెట్లు నివసించునో తెలిసికొనుటకు మననెత్తురును గురించి ముందుగా నెరుగవలెను. మన నెత్తుటిలో ఎఱ్ఱకణములు తెల్లకణములు అని రెండు విధములగు అణుమాత్రములైన జీవులు గలవు. ఇవి రసి అను ఒకానొక విధమైన ద్రవపదార్థమునందు తేలుచుండును. నెత్తురుచుక్క నొకదానిని సూదిమొనతో నెత్తి

స్లైడుగాజు పలకమీద పరచి కొంగరుచెక్క మొద లగు కొన్నిరంగులు దానికి పట్టించి ఆరనిచ్చి 12 వందలరెట్లు వృద్ధిగ కనుపింపజేయు సూక్ష్మదర్శిని తో పరీక్షింపగా 10-వ పటములో చూపబడిన ప్రకారము కనుపించును.

నెత్తురులోని తెల్ల కణములు.

అందు 1, 2, 3, 4, అను అంకెలుగలవి తెల్లకణములు. వీనిలో మధ్యభాగమున దట్టమైన నలుపు రంగుగల భాగము జీవస్థానము. ఇది పలువిధములైన తెల్లకణములలో పలువిధములుగనుండును. ఈ జీవస్థానము చుట్టు నుండునది మూలపదార్థము. దీనికి తేలికైన ఎర్రరంగు పట్టియున్నది. ఈ తెల్లకణములు మనపేగులలో జీర్ణమైన ఆహారమును మనరక్తము లోనికి జేర్చును. మన శత్రువులగు సూక్ష్మజీవులు మొదలగునవి మన రక్తములోనికి ప్రవేశించినప్పుడివి వానితో కలహమాడి వాని నశింపజేయుట కెల్లపుడు సిద్ధముగా నుండును.

నెత్తురులోని ఎర్ర కణములు

ఈ అంకెలుగల కణములుగాక మిలిగినవి ఎర్ర కణములు. ఈ ఎర్రకణములలో జీవస్థానములేదు. ఈ ఎర్రకణములే మన జీవనమునకు ముఖ్యాధారమైన ప్రాణవాయువును (Oxygen-అమ్లజనిని) మన ఊపిరి తిత్తులనుండి మన నెత్తురులోనికి జేరవేయును.

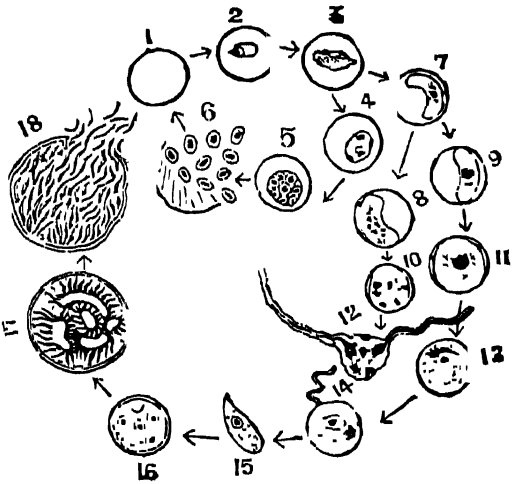
నెత్తురులోని మలేరియా పురుగులు.

11-వ పటములో (మ) అను చోటులందుగల యెఱ్ఱ కణములలో మలేరియాపురుగులు పెరుగుచున్నవి. అందుకొన్ని చిన్నవి. కొన్ని క్రమముగా పెరిగి ఎఱ్ఱ కణములనుతిని నశింపుచేయుచున్నవి. ఎడమప్రక్క నొకచోట మలేరియాపురుగుల గ్రుడ్లు ఒకగుంపుగా నున్నవి. అవియును యెఱ్ఱకణములలో ప్రవేశించుటకు ప్రయత్నించుచున్నవి. రక్తమునందలి ఎఱ్ఱ కణములే మలేరియాపురుగుల కాహారము.

ద్విఖండ సంతానవృద్ధి విధానము.

ఈ యెఱ్ఱకణములో ప్రవేశించిన మలేరియా పురుగు ఎట్లు పెరుగునో మనము తెలిసికొనవలెను. 1. 2-వ పటములో చూడుము. అందు 1. సాధారణమైన యెఱ్ఱకణము. 2. ఆ యెఱ్ఱకణములో మలేరియా పురుగు ప్రవేశించినది. 3. ఈయెఱ్ఱకణములోని మలేరియాపురుగు పెద్దదయినది. 4. ఈ యెఱ్ఱకణములో నీపురుగుయొక్క జీవస్థానము రెండుగా విభజించబడినది. 5. ఈ యెఱ్ఱకణములో మలేరియా పురుగు యొక్క జీవస్థానము అనేకముక్కలుగా విభాగము జెంది ఒక్కొక ముక్కచుట్టు కొంతమూల పదార్థము చేరి ఒక్కొక ముక్క యొక్కొక మలేరియా పురుగు పిల్లయగుచున్నది. 6. ఈ యెఱ్ఱకణమును పగల్చుకొని అనేక మలేరియాపురుగు పిల్లలు వెలువడు

చున్నవి. అవి తిరిగి 1. యనుచోట చూపబడినట్లు మెర్రకణములలో ప్రవేశించబోవు చున్నవి. ఇది సాధారణముగా మలేరియా పురుగుయొక్క సంతాన వృద్ధి(Reproduction) విధానము. మన రక్తములో

12 వ పటము.

ప్రవేశించిన మలేరియా పురుగు లనేకము లిట్లొ యొక్కొకటి వందలు వందలుగా పెరుగును. ఈ మలేరియా పురుగులు మన రక్తములో లక్ష మెర్ర కణముల కొక్కటిచొప్పున నున్న యెడల జ్వరము ప్రారంభ మగునని కొందరు కనిపట్టి యున్నారు.

మనరక్తములో ప్రవేశించిన తరువాత ఈప్రకా రము ఒక్కొక దినమునకు ఒక్కొక మలేరియా

ఒకదినమున కనేకలక్షలు పిల్లలుపుట్టును.

పురుగునుండి అనేక లక్షలు పిల్లలుపుట్టి పెరుగుచుండును. ఇట్లు దినదినమునకు కోట్లకొలది మలేరియా పురుగులు పెరిగి రక్తములోని యెఱ్ఱ కణములన్నిటినితిని రోగిని కృశింపజేయును. కొంతకాలమున కారోగికచ్చినయెడల ఆ రోగియందున్న మలేరియాపురుగు లన్నియు చావవలసినదేకదా? సృష్టివైచిత్ర్య మేమోగాని ఈ పురుగు లిట్లు నశింపక తరతరములవరకు వృద్ధియగుటకై వేరొకవిధమైన సంతానవృద్ధివిధానము ఏర్పడియున్నది.

సంయోగ సహిత సంతానవృద్ధి.

రెండవవిధమయిన సంతానవృద్ధికి సంయోగసహిత సంతానవృద్ధి యని పేరు. ఈ రెండవ విధమయిన సంతానవృద్ధికి సాయపడుటకే దోమలు పోషకు లగుచున్నవి. మన రక్తములోని ఎఱ్ఱకణములలోనుండు మలేరియా పురుగులు కొన్ని 12-వపటమునందు3,4,5,6 లలో చూపబడిన ప్రకారము యుక్తవయస్సునకు పెరిగిన తరువాత వాని జీవస్థానవిభాగమునొందక 7 లో చూపబడిన ప్రకారము అర్థచంద్రాకారము నొందును. దీనినుండి 8, 9 పటములలోచూపబడిన ప్రకారము రెండువిధములగు మార్పులుకలుగును. 8 లో చూపబడినది మొగపురుగుగను 9 లో చూపబడినది ఆడుదిగను పరిణమించును.

మొగదానియొక్క జీవస్థానము 10 లో మొగమలేరి చూపబడిన ప్రకారము ముక్కలుముక్కలై 12 లో యా పురుగు. చూపబడిన ప్రకారము ఒక్కొక్క జీవస్థానముచుట్టు కొంతమూలపదార్థముచేరి తోకలుగా నేర్పడును. ఈ తోకలు పరిపక్వమైనతరువాత ఊడిపోవును. ఈతోకలే పురుషబీజములు. అనగా ఒక్కొకటి ఒక్కొక ఆడు మలేరియా పురుగుతో చేరి 14 లో చూపబడిన ప్రకారము సంయోగమునొంది దానిని గర్భవతిగా నేజేయును.

9 లో చూపబడిన ఆడమలేరియా పురుగు మగఆడమలేరి మలేరియా పురుగువలె విభాగమునొందక 11, 13 యా పురుగులలో చూపినప్రకారము గుండ్రనై పెద్దదియగును. 14 లో నొక ఆడపురుగు పురుషబీజముతో సంయోగమునొంది గర్భవతి యగుచున్నది. ఇట్లు గర్భవతి అయినతోడనే దానిగుండ్రని ఆకారముమారి కోసుగానగును. పిమ్మట దానిజీవస్థానమనేక ముక్కలుగా చీలి ఒక్కొక ముక్కచుట్టు కొంత మూలపదార్థమేర్పడి దానినుండి లెక్కలేనన్ని గ్రుడ్లు ఏర్పడును. పిమ్మట ఆడమలేరియాపురుగు పైనుండుపొర పగిలి దానినుండి అనేకములయిన గ్రుడ్లు వెలువడును. 16, 17,18 చూడుము. ఇవియే పిల్లమలేరియా పురుగులై 1 లో చూపబడిన రక్తకణమున ప్రవేశించ బోవుచున్నవి.

ఒక్క దోమ కాటునకు వందలకొలది మలేరియా పురుగులు నెత్తురులో కలియును.

8 మొదలు 18 వరకు చూపబడిన మార్పులన్నియు మలేరియాపురుగులు దోమయొక్క కడుపులో నున్నప్పుడు జరుగుచున్నవి. ఈమార్పులన్నియు పూర్తి యగుటకు 6 మొదలు 10 దినములుపట్టును. దోమ కడుపులోనుండి బయలువెడలిన పిల్ల మలేరియాపురుగు లన్నియు దోమయొక్క ఉమ్మితిత్తిలోనికివచ్చి యచ్చట చేరియుండును ఒక్కొక దోమకాటునకు వందల కొలది పిల్లమలేరియా పురుగులు మన నెత్తురులో కలియును. దోమ ఎంతమందిని ఒకరాత్రి యందుకుట్టునో అంతమందియొక్క రక్తము మలేరియా పురుగుల నది ప్రవేశపెట్టును.

మానవులును దోమయే మలేరియా పురుగునకు పోషకులు

పయిన వ్రాసిన దానిని బట్టి మలేరియాపురుగు, మానవునిచే కొంతవరకు పోషింపబడియు దోమచే కొంతవరకు పోషింపబడియు జీవించునని తెలియుచున్నది. ఈ రెండును కానిచోట ఇదియొక క్షణమైనను బ్రతుకదు. ఒకమానవునినుండి మరియొక మానవునకు మలేరియా అంటుకొనవలెనన్న దోమయొక్క సాయము లేనిదే కానేరదు.

మలేరియా పురుగుల జాతిభేదములు.

మలేరియా పురుగులలో ననేక భేదములుగలవు వాని నీ చిన్నగ్రంథమునందు వర్ణించుటకు వీలు లేదు. అయినను వాని జాతిభేదములను గూర్చిన కొన్ని ముఖ్యాంశములను చలిజ్వరభేదము లను ప్రకరణములో వివరించెదను.

నాలుగవ ప్రకరణము.

దోమ.

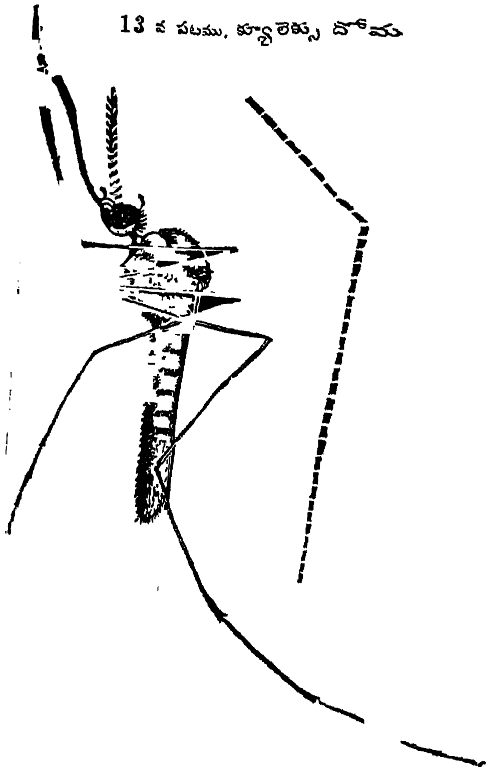
సాధారణముగా నిండ్లలో మనముచూచు దోమ వివిధజాతి దోమలు లన్నియు వ్యాధులను జేరవేయునవికావు. ఈవిషయమున రెండు జాతుల దోమలు మాత్రము మనకు ముఖ్యమైనవి.

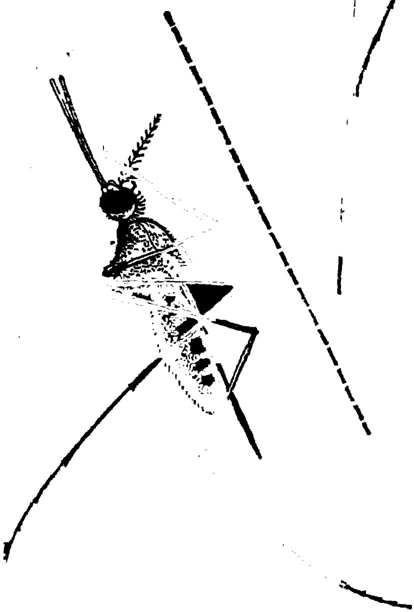
1. అనాఫలీసుదోమలు:—ఇవి మలేరియా జ్వరమును కలిగించు పురుగులు ఒక మానవునుండి మరియొక మానవునికి జేరవేయునవి.

2. క్యూలెక్సుదోమలు:—ఇవి ఏనుగకాలు లేక బోదకాలు మొదలగు వ్యాధులను జేరవేయునవి.

3. స్టిగోమియా దోమలు:—ఈరెండుజాతులును గాక ఆకారమునందు కొంచెమించు మించుగా క్యూలెక్సు దోమవలెనే యుండి చెవుల ప్రక్కను జేరి గెమ్య్యూ మని కూయుచు విసుకు జెందించెడు దోమ మరియొకటి కలదు. దీనికి స్టిగామియ దోమయని పేరు. ఇది వ్యాధులను కలిగించుటలో సహకారి కాదు.

13 వ పటము. క్యూలెక్సు దోమ

14 వ పటము. అనాఫెలీసు దోమ.

అనాఫ క్యూలె మలను రుగగు విధము.

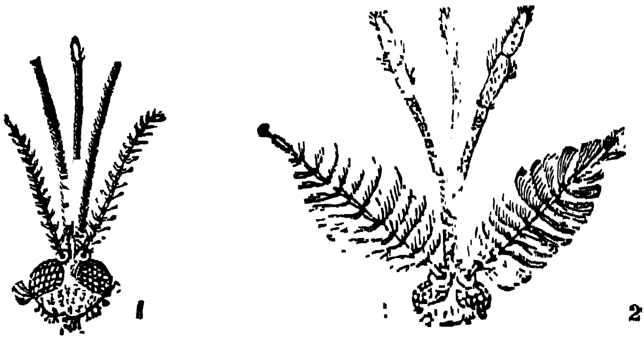
కొంచెము శ్రద్ధతో పరీక్షించు వానికి అనాఫలీసు క్యూలెక్సు దోమలను తక్కిన దోమలనుండి విడదీయుటకుగాని, అనాఫలీసు దోమలను క్యూలెక్సు దోమలను వేర్వేరుగ గుర్తించుటకు గాని కష్టము కాదు. అట్లు గుర్తించుటకు తోడ్పడుటకు గాను వానినిగూర్చి కొన్ని అంశములను క్రింద వివరించుచున్నాను.

క్యూలెక్సుదోమ గోడమీద వ్రాలియున్నప్పుడు గూనివానివలె కొంచెము వంగియుండును (13 వ పటము) అనాఫలీసుదోమ సిపాయివలె నిటారుగా శరీరమును నిగిడించి యుండును. (14 వ పటము.) క్యూలెక్సుదోమ గోడమీద పరుపుగా (సమాంతరముగా- Parallel) వ్రాలును. అనాఫలీసుదోమ ఏటవాలుగా వ్రాలును; అనగా దాని తల గోడకు సమీపముగను వెనుకభాగము గోడకు దూరముగను ఉండును.

అనాఫలీసుదోమలను, క్యూలెక్సుదోమలనుండి విడదీసిన తరువాత అనాఫలీసు దోమలలో ఆడవెవ్వియో మగవెవ్వియో కనిపట్టవలెను. ఈ యాడదోమలే మన నెత్తురుత్రాగి మన కపకారము చేయునవి.

ఆడ అనాఫలీసు దోమను గుర్తించు విధము

క్రిందిపటములో 1 అనుచోట జూపినట్లు ఆడవాని మూతిమీద రోమము లంతగా నుండవు. మగవానికి కుచ్చువలె నుండు రోమము లుండును; క్రింది పటములో 2 అనుచోట చూడుము.

15-వ పటము.

దోమయొక్క రూప భేదములు నాలుగు 1. గ్రుడ్డు. 2. నీటిపురుగు. 3. కామాపురుగు. 4. రెక్కలు గల పురుగు.

దోమలు పెద్దవై యుక్తవయస్సు వచ్చిన తరువాతనే రెక్కలు గలిగి గాలిలో తిరుగును. ఇవి చిన్నతనములో చేపలవలె నీటిలో నివసించును. ఇవి గ్రుడ్లుగా పుట్టి, నీటిపురుగులుగా పెరిగి తుదకు రెక్కలుగల దోమలుగా పరిణమించును. ఈ రూపభేదములను గూర్చి కొంతవరకు క్రింద వివరించెదము.

దోమ లెప్పుడు తమ గ్రుడ్లను నీటిమీదనే పెట్టును గాని ఇతరచోట్ల పెట్టవు. సాధారణ

ముగా అనాపలీసుదోమలు నీటిపైని తేలుచుండుదోమలగ్రుడ్లు.
నేదేని యొక ఆకు, పుల్లమొదలగు తుక్కుమీద కూ
ర్చుండి నీటిలోనికి తమగ్రుడ్లను విడుచును. ఇవి నీటి
మీద పడినవెంటనే విడిపోయి నీటిపైని నల్లని
నలకలవలె తేలుచుండును.

క్యూలెక్సుదోమలు, ఈక్రింది పటములో చూప
బడినట్లు తమగ్రుడ్లను దొప్పవలెనుండు నొకముద్దగా

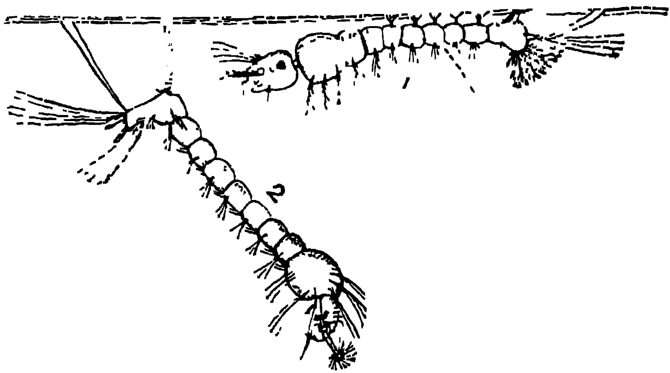
16-వ పటము.

పెట్టును. ఈ దొప్పలో ననేకవందలగ్రుడ్లు ఒక
దానిప్రక్క నొకటి యంటుకొని యుండును. ఇట్లు
తేలునప్పు డీ డొప్ప చూచుటకు కిరసనాయిల్ మసి
యుండ నీటిలో తేలుచున్న ట్లుండును.

రెండుమూడు దినములలో ఈగ్రుడ్లుపెరిగి చిన్న
చిన్న పురుగులవలె నయి నీటియం దతివేగమున
నీదుచు ఆతురతతో మురికిని తినుచు మునుగుచు
తేలుచు మెలికలు తిరుగుచు పరుగులెత్తుచుండును.

దోమలు నీటి పురుగులు.

17-వ పటములో 1 అనుచోట చూపబడినది అనాఫ లీసుదోమపిల్ల. ఇది నీటియొక్క పైభాగము నుండి కొంచెములోతున పరువుగా పరుండి వెనుక ప్రక్క కీదుచుండును. ఈ దోమపిల్లల వీపుమీద

17 వ పటము

చిన్న చిన్న దొప్పలవలె నుండు అవయవములు గలవు. (1 టిలో పైతట్టునచూడుము) ఈ దొప్పలు నీటిపై నుండు గాలివైపునకు తెరచియుండుటచే వీనిగుండ నీ దోమపిల్లలు తమకు కావలసిన గాలిని నీటి యుపరితలముననుండి పీల్చుకొనుచుండును.

క్యూలెక్సు దోమపిల్లలు 17-వ పటములో 2 అను చోట చూపబడిన ప్రకారము నిలువున తలక్రిందుగా నీదుచుండును. ఇది క్షణక్షణమునకు నీటి పైభాగ

మునకు తేలుచు తమతోకలోనుండు నొక చిన్న గొట్టము గుండ గాలిని పీల్చుకొని తిరిగి మునుగు చుండును.

నీటి యుపరితలమునుండు గాలిని దోమపిల్లలు పీల్చుకొనలేక పోయినచో నవియెల్లను తక్షణమే చచ్చిపోవును.

ఇట్లు 6 లేక 7 దినములైన తరువాత నీ దోమ పిల్లలు 'కామ' (,) వలె ముడుచుకొని, రెండుమూడు దినములవరకు చురుకు తగ్గియుండును. వీని తల పెద్దదిగను నల్లగను ఉండును. వీని తలయందు బూరాలవలెనుండు గొట్టములురెండు గలవు. ఇవి ఈగొట్టముల ద్వార గాలిని పీల్చుకొనును. ఈస్థితి యందు అనాఫలీసు దోమలను, క్యూలెక్సు దోమల నుండి గుర్తించుట కష్టము. రెండుదినము లిట్లుండ నొకప్పుడకస్మాత్తుగా, వీనికి రెక్కలుపెరిగి తమ పైనుండు చర్మమును పగల్చుకొని బయటపడి గాలిలో నెగిరిపోవును.

కామా పురుగులు.

ఇట్లెగిరి పోయిన తరువాత నీ దోమ రెండు మూడుదినములలో గ్రుడ్లను పెట్టును. ఒకతరము దోమనుండి మరియొకతరము దోమ పుట్టుటకు సాధారణముగా 10 లేక 12 దినములకంటె ఎక్కువ

రెక్కలుగల దోమలు

కాలముఃపట్టదు. అనగా ఒక్క తల్లిదోమనుండి వందలు వేలకొలదిపిల్లలు రెండువారములలో తయారగును.

దోమలకు కండ్లురెండును గలవుగాని యవిదూరపువస్తువులను చూడలేవు. వాసనయును రుచియును మనకంటె మిక్కిలి సూక్ష్మముగ కని పట్టగలవు దోమలు సాధారణముగా రాత్రులయందు మాత్రము సంచరించు జంతువులు. పగటిసమయమున చల్లని నిశ్శబ్దమైన స్థలములలో నిద్రించును. ఇవి సూర్యాస్తమయము కాగానే మేయుటకును గ్రుడ్లుపెట్టుటకును బయలువెడలును. కాని మబ్బు దినముల యందును, ఎండచొరని అడవులలోను, చీకటి గదులలోను, ఇవి ఎల్లప్పుడును తిరుగుచుండును. స్టిగోమియా దోమ పగలు రాత్రి యనక సర్వదా మేతమేయుచుండును. వీని కింగ్లీషులో పులి దోమలు (Tiger mosquitoes.) అనిపేరు.

దోమపిల్లలను పరీక్షించు విధము.

ఇదివరకెన్నడును దోమపిల్లలను చూడనివారలు తమదొడ్డిలోనికిపోయి ఎక్కడనైనను 10 లేక 15 దినముల నాటి నిలువ నీళ్లున్న యెడల కనిపట్టవలెను. ఇందుకొరకు పారవేయబడిన ఓటికుండలలోను, కిర్సినాయిలు డబ్బాలలోను, ఉపయోగములో లేని కుడితిగోలెములలోను, నీటి తొట్లలోను, గోతుల

ోను, వెదకవలెను. వానిలో నిలవ నీళ్ళుండిన యెడల ఆనీళ్లలో నతివేగముగ పరుగులాడుచున్న చిన్నచిన్న జంతువులు కనబడును. అవి అంగుళములో 16 వ వంతు మొదలు 4 వ వంతు వరకుండును. వీనిని పట్టి స్వచ్ఛమైన తెల్లని గాజుశీసాలోని నీళ్లలోవేసి పరీక్షించిన నవి నీటి యుపరితలమునకు వచ్చి తోకలోని గొట్టముతో గాలిని పీల్చుకొనుటయు వెంటనే మునుగుటయు చూడగలరు.

ఇట్లుదోమ పిల్లలను పట్టి వానిజాతులను తెలిసికొనుట కొక సులభమైన సాధనము గలదు. 1½ అడుగు పొడుగుగల ఒక ఇనుప తీగెను తీసికొని దానిని కడియమువలె వంచికట్టవలెను. ఈ కడియముపై నొక తెల్లని పలుచనిమల్లుబట్టను వలవలె నరచి కుట్టవలెను. ఈ కడియమును మూడుగొలుసులతో తక్కెడ పళ్లెమువలె వ్రేలాడ దీయవలెను. ఈ గొలుసుల మూటియొక్క కొనలను ఒక చిన్న ఇనుప ఉంగరమునందు తగిలించి,ఆ ఉంగరమున కొక వేద త్రాడును కట్టవలెను. ఒక నూతిలో దోమ పిల్లలున్నవో లేవో తెలిసికొనుటకు ఈ వలను మెల్లగ నానూతిలోనికి విడిచి, కొంచెము దూరమువరకు నీటిలో దీనిని ఈడ్చి, పిమ్మట పైకిలాగవలెను. అంతట దోమపిల్లలను పట్టుసాధనము.

నీరంతయు గుడ్డులోనుండి క్రిందికిపోయి దోమపిల్లలు మాత్రమందులో చిక్కుకొనును. వీని నొక సీసాలో వేసి పెంచి వాని జాతిభేదములను గుణములను తెలిసికొననగును.

అనాఫలీసు దోమలయుపజాతులు. వాని నివాసస్థానములు.

దోమలు అమితముగనున్న చోట్ల ఎక్కడేవిధమైన నిలవ నీరున్నను ఆనీటిలోనెల్ల దోమ పిల్లలు కనబడినను, అనాఫలీసు దోమలు సాధారణముగా సమయమునకు ఏనీరు కనబడిన ఆనీటిలో తనపిల్లలను పెట్టక యేస్థలమునందు పిల్లలను పెట్టిన మిక్కిలి అనుకూలమో అను విషయము బాగుగ నాలోచించుననియు, ఒక్కొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఒక్కొక మాదిరి స్థలములను తమపిల్లలనుపెట్టుటకు ఏర్పాటు చేసికొనుననియు తోచుచున్నది. ఇందు ముఖ్యముగ మూడుఉపజాతులను మనము గమనించవలసి యున్నది. అందొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఊరికి దూరముగనుండి నాచు మొదలగు ఆకలములు పెరుగుచుండు నీటియందు మాత్రము తనపిల్లలను పెట్టును. ఈజాతి దోమలు సాధారణముగా ఇండ్లలోనికిరావు.

2. మరియొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ప్రవాహముగల నీటిలో తమపిల్లలను పెట్టును. ఇట్టి

వానికి సాధారణముగా పొలములలోని పంటకాలువ లాధారములు.

3. మరియొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఇండ్ల సమీపములనుండు లోతు లేని బురద గుంటలలో తమపిల్లలను పెట్టును. సాధారణముగా ఈ జాతి దోమలు మనదేశములో మిక్కిలి యధికముగ ప్రబలియున్నవి. వర్షకాలము రాగానే యూరిబయట గోతులలో జేరు నిలవనీటిలో నీదోమపిల్ల లమితముగ నుండును. ఇండ్లలో తరుచుగ జొరబడు అనాఫలీసు దోమలు ఈజాతిలోనివే. అనాఫలీసుదోమలయందలి యుపజాతుల నివాసస్థానములు, వాని ఆహారపదార్థములు, వాని నడవడికెలు మొదలగు విషయములింక ననేకములు నిశ్చయముగా మనకు తెలియవు. అయినను అనాఫలీసు దోమలనుగూర్చి ఈ క్రింది విషయములను చక్కగ గమనించుట మంచిది.

అనాఫలీసు దోమలనడవడికలసంగ్రహము.

1. అనాఫలీసు దోమలు ముఖ్యముగ రాత్రులయందే సంచరించును. పగటియందివి చీకటి గదులలోగాని, చీకటిగల తలుపుమూలలలోగాని, వ్రేలాడ వేసిన బట్టలచాటునగాని, దాగికొనియుండును.

2. ఆడ అనాఫలీసు దోమలు నెత్తురుమాత్రము త్రాగి బ్రతుకును.

నీరంతయు గుడ్డలోనుండి క్రిందికిపోయి దోమపిల్లలు మాత్రమందులో చిక్కుకొనును. వీని నొక సీసాలో వేసి పెంచి వాని జాతిభేదములను గుణములను తెలిసికొననగును.

అనాఫలీసు దోమలయుపజాతులు. వాని నివాసస్థానములు.

దోమలు అమితముగనున్న చోట్ల ఎక్కడేవిధమైన నిలవ నీరున్నను ఆనీటిలో నెల్ల దోమ పిల్లలు కనబడినను, అనాఫలీసు దోమలు సాధారణముగా సమయమునకు ఏనీరు కనబడిన ఆనీటిలో తనపిల్లలను పెట్టక యేస్థలమునందు పిల్లలను పెట్టిన మిక్కిలి అనుకూలమో అను విషయము బాగుగ నాలోచించుచుననియు, ఒక్కొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఒక్కొక మాదిరి స్థలములను తమపిల్లలను పెట్టుటకు ఏర్పాటు చేసికొనుననియు తోచుచున్నది. ఇందు ముఖ్యముగ మూడుఉపజాతులను మనము గమనించవలసి యున్నది. అందొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఊరికి దూరముగనుండి నాచు మొదలగు ఆకలములు పెరుగుచుండు నీటియందు మాత్రము తనపిల్లలను పెట్టును. ఈజాతి దోమలు సాధారణముగా ఇండ్లలో [illegible]వు.

2. మరియొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ప్రవాహముగల నీటిలో తమపిల్లలను పెట్టును. ఇట్టి

వానికి సాధారణముగా పొలములలోని పంటకాలువలాధారములు.

3. మరియొక ఉపజాతి అనాఫలీసు దోమలు ఇండ్ల సమీపములనుండు లోతులేని బురద గుంటలలో తమపిల్లలను పెట్టును. సాధారణముగా ఈ జాతి దోమలు మనదేశములో మిక్కిలి యధికముగ ప్రబలియున్నవి. వర్షకాలమురాగానే యూరిబయట గోతులలోజేరు నిలవనీటిలో నీదోమపిల్ల లమితముగ నుండును. ఇండ్లలో తరచుగ జొరబడు అనాఫలీసు దోమలు ఈజాతిలోనివే. అనాఫలీసుదోమలయందలి యుపజాతుల నివాసస్థానములు, వాని ఆహారపదార్థములు, వాని నడవడికెలు మొదలగు విషయము లింక ననేకములు నిశ్చయముగా మనకు తెలియవు. అయినను అనాఫలీసు దోమలనుగూర్చి ఈ క్రింది విషయములను చక్కగ గమనించుట మంచిది.

అనాఫలీసు దోమలనడవడికలసంగ్రహము.

1. అనాఫలీసు దోమలు ముఖ్యముగ రాత్రులయందే సంచరించును. పగటియందివి చీకటి గదులలోగాని, చీకటిగల తలుపుమూలలలోగాని, వ్రేలాడవేసిన బట్టలచాటునగాని, దాగికొనియుండును.

2. ఆడ అనాఫలీసు దోమలు నెత్తురుమాత్రము త్రాగి బ్రతుకును.

3. అనాఫలీసు దోమ లధికముగ వృద్ధి జెందు కాలము ఆయాదేశముల యందలి వర్షఋతువును బట్టియు ఆయాయుపజాతియొక్క నివాసస్థానములను బట్టియు మారుచుండును.

4. అనాఫలీసు దోమలు చాల దూరము పరు గెత్తవు.

5. కొన్నిచోట్ల అనాఫలీసు దోమలు చలికాలమురాగానే ఎక్కడవేడిగ నుండునో ఆదేశమునకు పోయి తిరిగి తగిన కాలమువచ్చినప్పుడు తమనివాసస్థానమునకు వచ్చును. దోమలు చలికాలము రాగానే యొక్కటియు కనబడక పోవుటకును, తిరిగి వేసవి కాలములో వేనవేలు ఉత్పత్తియగుటకును కారణము లూహింపనగును.

6. కొన్నిదోమలు వానివృద్ధికి తగని స్థితిగతులు వచ్చినప్పుడు, తాము దాగియుండుటకు తగియుండు నేల కొట్లు మొదలగు చీకటి గదులలోనికి పోయి అక్కడ ననేక మాసముల వరకు ఆహారము కూడ నక్కరలేకుండ నిద్రను జెందును. తమవృద్ధికి తగిన సమయము వచ్చినప్పుడే దోమలు తమ నిద్రనుండి లేచి బయటికివచ్చి పిల్లలను పెట్టి తమజాతిని ఒక సంవత్సరమునుండి మరియొకసంవత్సరమునకు వ్యా

పింపజేయును. కొన్ని దోమపిల్లలుకూడ వానిపెంపునకు తగినకాలము సమకూరనియెడల ననేకమాసములవరకు నిట్టి నిద్రావస్థనుజెంది తగినతరుణము వచ్చి నప్పుడే పెద్దదోమలుగా పరిణమించును.

క్యూలెక్సు దోమపిల్లల నివాసస్థానములు

క్యూలెక్సుదోమ పిల్లలు మురికినీటిలో మిక్కిలి వేగముగ వృద్ధిజెందును. ఉపయోగములో లేని పాడు నూతులును, రోడ్ల ప్రక్కలనుండు గోతులును, మురుగుకాలువలును, దీనిపిల్లలకు ప్రియమైన నివాసస్థానములు. మానవుల అశుద్ధ సంబంధమైన కల్మషము గల నీటిలో నీజాతి దోమపిల్లలు మిక్కిలి వృద్ధి పొందును. ఓటికుండలు, పగిలిపోయిన సీసాలు, పీపాలు, మొదలగు వానిలోని నిలుకడ నీటియందును ఈజాతిదోమ పిల్లలను పెట్టును.

స్టిగోమియా దోమపిల్లల నివాసస్థానములు

స్టిగోమియా దోమపిల్లలు ఇంటిచుట్టునుండు నిలువ నీటితొట్లలో సామాన్యముగా సంవత్సరము పొడుగునను ఉండును. నల్లులెక్కకుండ మంచము కోళ్ల క్రింద పెట్టుకొను నీటిపళ్లెములలోను, చీమలు రాకుండ బెల్లము, నెయ్యి మొదలగు పదార్థముల నుంచుకొను పళ్లెములలోను పోయు నీటిని 10 లేక 15 దినములవరకు మార్చకుండ పెట్టిపెట్టిన యెడల నట్టి

ఐదవ ప్రకరణము.

చలిజ్వర భేదములు.

చలిజ్వర భేదములు నాలుగు.

చలిజ్వరములందు ముఖ్యమైన భేదములు నాలుగు కలవు.

ద్వితీయక జ్వరములు.

1. రెండవ పటములో చూపబడిన ప్రకారము 24 గంటల కొకసారి యనగా దిన దినము వచ్చునది యొక జాతి జ్వరము. దీనికి ద్వితీయక జ్వరమని పేరు.

సామాన్యతృతీయక జ్వరములు.

2. మూడవ పటములో చూపబడిన ప్రకారము 48 గంటల కొకసారి యనగా జ్వరము వచ్చిన దినము మొదలు మూడవనాడు వచ్చునవి కొన్ని జ్వరములు గలవు. వీనికి తృతీయక జ్వరములని పేరు. ఈ తృతీయక జ్వరములలో కొన్ని చికిత్సకు సులభముగ సాధ్యమగునవి. ఈ జాతి జ్వరములకు సామాన్య తృతీయక జ్వరము లని పేరు.

విషతృతీయక జ్వరములు.

3. తృతీయక జ్వరములలో మరికొన్ని చికిత్సకు సాధారణముగా లొంగవు. వీనికి విషతృతీయక జ్వరములని పేరు.

నీటియందును, తరుచుగ నీదోమపిల్లలు కనబడును. ఇవి నూతులలోను, పగిలిపోయిన బుడ్లలోని నీళ్లలోను, కుండపెంకులలోను, చెట్లతొఱ్ఱలలోని నిలవ నీళ్లలోను కూడ కనబడును.

దోమలయొక్క నైసర్గిక విరోధులు.

పెద్దపెరిగిన తరువాత దోమలను అనేకములగు పక్షులు, చేపలు, పురుగులు, గబ్బిలములు, మొదలగు జంతువులు తిని నశింపుజేయును. సరిగాదొరకినప్పుడు చీమలుకూడ దోమలనుపట్టి తినును. పెద్ద దోమలకంటె ననేకరెట్లు వీనిపిల్లలు సృష్టిలో నాశనము నెందుచున్నవి. కొన్నిజాతుల దోమపిల్లలే మఱికొన్ని జాతుల దోమపిల్లలను తినివేయును. కొన్ని నీటిపురుగు లీ దోమపిల్లలను దొరకినప్పుడెల్లను విడువక మ్రింగివేయును. పరిగెలు మొదలగు కొన్ని చేపలు మిక్కిలి చమత్కారముగ నీ దోమపిల్లలకై కాచియుండి వానినిపట్టి నశింపుజేయును. ఈచేపలు సామాన్యముగా అన్నిచోట్లను దొరకును. తగినన్ని చేపలుండి, దోమపిల్లలు దాగుకొనుట కనుకూలపడు తుక్కు లేనప్పుడే నీటియందైనను దోమపిల్లలు వృద్ధిపొందకుండ చేయవచ్చును. అయినను, ముఱిగి

పోయిన నీటిలో వానికి చాలినంత ప్రాణవాయువు లేక పోవుటచేత చేపలు బ్రతుకజాలవను విషయ మును గమనింపవలెను.

గాలికూడ నీటి యుపరితలమునకు చొరకుండు నట్లు నీటిమీద నాచుమిక్కిలి దట్టముగ అల్లుకొని యున్నయెడల అట్టి నీటిలో దోమపిల్లలు పెరుగ నేరవు. ఒకటి రెండుదినములు పెరిగినను తరువాత గాలిలేక యవి యుక్కిరిబిక్కిరి అయి చచ్చును.

ఉప్పు, సున్నము, మైలతుత్తము, అన్న భేది మొదలగు పదార్థములను నీళ్లలో కలిపి నప్పుడా నీరు దోమపిల్లలను నాశనముచేయును. కాని అవిసామా న్యముగా నన్నిచోట్ల నుపయోగించుటకు చాల హెచ్చుగ వెలయగును. అందుచేత నవి యంతగా ఉపయోగకరములు కావు. కిరసనాయిలును నీటి మీదవేసినతోడనే యది మిక్కిలి పలుచని పొరగా నీటిమీద ప్రాకిపోవును. ఇట్లు నీటియుపరితలము నంతను ఆక్రమించిన ఈ కిరసనాయిల్ పొరగుండ గాలిచొరదు. అందుచే నీటిలోని దోమపిల్లలన్నియు పీల్చుటకు గాలిలేక చచ్చిపోవును. అయినను గాలి వేగముగవీచుచున్నయెడల కిరసనాయిలు అంతయు ఒకవైపునకు కొట్టుకొని పోవుటచే దోమపిల్లలు

దోమల నశింపు జేయు ఇతర సాధనములు

4 మరికొన్ని జ్వరములు నాలవ పటములో చూపిన ప్రకారము 72 గంటల కొకసారి అనగా జ్వరము కలిగిన దినము మొదలు నాలుగవ నాడు మరల వ్యాపించును. వీనికి చతుర్థక జ్వరము లని పేరు.

చతుర్థకజ్వరములు

సూక్ష్మ పురుగులజాతులు నాలుగు.

పైని ఉదహరించిన నాలుగు జాతుల మలేరియా జ్వరములకును నాలుగు జాతుల మలేరియా పురుగులు గలవు. ఒక జాతి పురుగువలన ఆజాతి జ్వరమే వచ్చును గాని వేరొక జాతి జ్వరము రాదు. ద్వితీయక జ్వరపుపురుగులవలన దినదినము వచ్చెడి జ్వరము వచ్చునుగాని దినము విడిచి దినము వచ్చు జ్వరము రాదు. ఇట్లే సామాన్య మలేరియా జ్వరపుపురుగువలన విషమలేరియాజ్వరము రాదు. విషజ్వరపు పురుగులవలన సామాన్య జ్వరము రాదు.

ఒకదినముననే రెండుసార్లు జ్వరము వచ్చుట.

అయినను ద్వితీయక జ్వరమును కలిగించు పురుగులు కొన్ని యొక నాడేయొక సమయమునందును, మరికొన్ని ఆదినముననే మరియొక సమయమునందును రోగియొక్కరక్తములో ప్రవేశించిన యెడల మొదట ప్రవేశించిన జ్వరపు పురుగులవలన గలిగిన జ్వరము, దినమునకు ఒకసారివచ్చును. ఈ పురుగులవలన కలిగిన జ్వరమువచ్చి దిగిపోయిన

తరువాత ఆదినముననే మరికొంతసేపటికి రెండవ సారి రక్తములో ప్రవేశించిన జ్వరపుపురుగుల సంబంధమైన జ్వరము దాని సమయ[illegible] లెక్కప్రకారము 24 గంటలకు రావచ్చును. అట్టిరోగులకు ఒకదినమున రెండుసార్లు జ్వరమువచ్చును.

తృతీయక జ్వరపు పురుగులవలన దినదినము జ్వరము వచ్చుట.

లేదా 48 గంటలకొకసారి వృద్ధిబొందు జాతి జ్వరపు పురుగులోని జ్వరపుపురుగులు కొ[illegible] యొకనాడును, మరికొన్ని మరుసటి దినమునను రోగియొక్క రక్తములో ప్రవేశించినయెడల, మొ[illegible] ప్రవేశించిన పురుగుల సంబంధమైన జ్వరము ఒకనాడును, రెండవ దినమున ప్రవేశించిన పురుగుల సంబంధమైన జ్వరము ఆదినమునకు మరుసటి దినమునను వచ్చును. అందుచేత 48 గంటలకొకసారి జ్వరమును కలుగజేయు పురుగు రక్తములో నున్నప్పుడు కూడ నొకానొకప్పుడు, జ్వరము 24 గంటలకొకసారి రావచ్చును. 5-వ పటములో చూపబడినది ఈజాతి జ్వరమే. మందు ఇచ్చుటవలన ఒకజట్టుపురుగులు చచ్చినవి. అందుచేతనే 5, 7 తేదీలను జ్వరము రాలేదు. ఆ మందు రెండవజట్టు పురుగులనేమియు చేయలేదు. కాబట్టి ఆజట్టుపురుగులవలన గలిగిన జ్వరము దాని

నియమితకాలమునకు అనగా దినమువిడిచి దినము వచ్చుచున్నది.

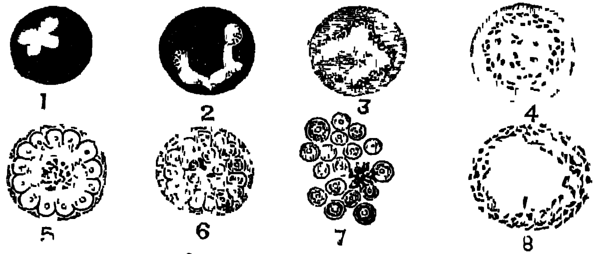
రెండుమూడు జాతుల జ్వరములు ఏకకాలములో వచ్చుట.

ఇట్లే రెండుజాతుల మలేరియా పురుగులు ఒకటే దినమున రక్తములో ప్రవేశించి రెండుజాతుల జ్వరములను ఒకటే సమయమున గలుగ జేయవచ్చును. లేదా చలిజ్వరపు పురుగులును ఇతర జ్వరములను కలుగజేయు సూక్ష్మ జీవులును ఒకటే సమయమున రక్తములో ప్రవేశించినయెడల ఆరెండుజ్వరములును ద్వంద్వముగా ఒకటేసారి రోగిని బాధింపవచ్చును. ఇట్టి జ్వరముల స్వరూపములను కనిపెట్టుట సామాన్య వైద్యులకు కష్టసాధ్యము.

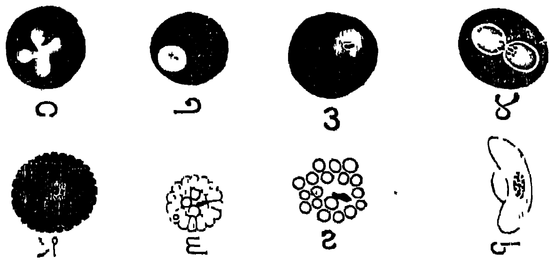
సామాన్యజ్వరపు పురుగల యొక్కయు విష జ్వరపు పురుగుల యొక్కయు ఆకార భేదములు.

రోగియొక్క రక్తమును సూక్ష్మదర్శినితో పరీక్షించి మలేరియా పురుగులను వేర్వేరుగ పోల్చ దగిన శక్తిమాత్ర మట్టిజ్వరభేదములు సులభముగ తెలియును. ఇట్లు పోల్చుటకు వేర్వేరు జాతుల మలేరియా పురుగుల ఆకారములను వానినడవడికలను తెలిసికొనుట యవసరము. అవియన్నియు నీచిన్న పుస్తకమునందు వ్రాయుటకు వీలులేదు. సామాన్య తృతీయక జ్వరపుపురుగుల యొక్కయు, విషతృతీయక జ్వరపు పురుగుల యొక్కయు, వివిధ దశల

యందలి ఆకారములను క్రింది పటములో కొంత

సామాన్య తృతీయక జ్వరపుపురుగుల వివిధదశలు.

విషతృతీయక జ్వరపుపురుగల వివిధదశలు.

18-వ పటము

వరకు చూపియున్నాము. సంయోగ సహిత సంతాన వృద్ధికేర్పడిన రూపములు (8. ౮ చూడుము.) సామాన్య జ్వరములలో గుండ్రముగ నుండుటయు, విష జ్వరములలో అర్ధచంద్రాకారముగ నుండుటయు గుర్తింపనగును.

విష మలేరియా జ్వరపుపురుగులవలన దినదినము వచ్చుచుండిన జ్వరముయొక్క స్వరూపమును తెలుపు

పటము 15-వ పుటలోనున్నది చూడుడు. ఆరోగికి దఫాదఫాలుగా రెండుమాసములవరకు క్రమము లేకుండ జ్వరము వచ్చుచుండెను. ఆ రోగియొక్క రక్తమునందు విషమ లేరియా పురుగు [illegible] కనబడుచుండెను. ఇట్టి జ్వరములను మొదటి నుండియు కనిపట్టి వైద్యుడు చికిత్స చేసిన గాని కుదురుట కష్టము.

ఆరవ ప్రకరణము.

చలిజ్వర లక్షణములు.

చలిజ్వరపుపురుగులలో నాలుగు ముఖ్య భేదములుగలవని 5-వ ప్రకరణములో చెప్పియున్నాము. వాని వలన గలుగు జ్వరలక్షణము లనేకములు అన్ని చలిజ్వరములకు సామాన్యముగనే యున్నవి. కొన్ని లక్షణములు మాత్రము విషజాతి జ్వరములకు ప్రత్యేకముగ నున్నవి. కావున సామాన్య జ్వరములకు గల లక్షణములను ముందుగా వివరించి విషజ్వరములకు ప్రత్యేకముగనుండు లక్షణములను కొన్నిటిని తరువాత పేర్కొనుచున్నాము.

చలిజ్వరలక్షణము లనేకము లన్ని జాతుల జ్వరములకు సామాన్యములు.

చలిజ్వరలక్షణములను శోధింపగా నా లక్షణములలో (1) జ్వరమునకు సూచనలు. (2) నిజమైన జ్వరము. (3) విరామకాలము అను మూడువిభాగములు కనబడుచున్నవి.

జ్వరము రాకపూర్వము కొన్ని దినములు ఏదో బద్ధకముగా నున్నదనిగాని, పనిలో చుట లేదనిగాని, విచారకరముగా నున్నదనిగాని రోగి చెప్పును.

జ్వరమునకు సూచకములు

కాళ్లుచేతులు నడుము లాగుకొని పోవుట, గ్రుడ్లుపీకుట, ఎడమ ప్రక్కలో నొప్పిగా నుండుట, అన్నహితవు తగ్గిపోవుట, ... చన బద్ధకము మొదలగునవి ఉండవచ్చును. కొ ...ము చలి చలిగా గాని కొంచెముజ్వరమువచ్చి ...గాగాని యొకదినములో ఏదో ఒక సమయమ ... తోచ వచ్చును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ చిహ్నము ... దినము విడిచి దినమున ఉండవచ్చును. మలేరి యాపురుగు యొక్క అంటుసోకిన రెండువారములు ... గా ఈ జ్వరమెప్పుడు వచ్చినను రావచ్చును. ... జ్వరము యొక్క గాక, రక్తములో ప్రవేశించిన మలేరియా పురుగుల సంఖ్యను బట్టియు వాని శక్తి బట్టియు, రోగియొక్క బలమును బట్టియు, మా ... చుండును. ఈ సూచనలేవియు లేకనే నిజమైన జ ... ము అకస్మాత్తుగా రా వచ్చును.

నిజమైన జ్వర లక్షణములు. 2 నిజమైన చలిజ్వరలక్షణములలో మూడుదశలుగలవు.

శీతలదశ. ౧. శీతలదశ: ఇందు అదివరకున్న సూచనలు హెచ్చగును. రోగి పనిచేయలేక పో... . తరుచు ఆవలించుచుండును. ఒడలు విరచుకొను . తలనొప్పి హెచ్చగును. వెన్ను వెంబడిని, కాళ్ల చేతు ... వెంబడిని చలియు, కుదుపును పుట్టును. ముఖము ... గాడిపోయి

నల్లబడును. పిమ్మట అధికమైన వణకు ప్రారంభించును. పండ్లుకరచుకొనిపోవును శ్వాస చలితోడ కూడినదై ఎగుడు దిగుడుగా వచ్చును. మాట సగము వచ్చును. నాడి నీరసించి వేగ మధిక మగును. ఇంటిలోనున్న దుప్పట్లు అన్నియు కప్పుకొనును. పాపము చలిమాత్రము తీరదు. ఒక్కొక్కప్పుడు వాంతులును విరేచనములును ఉండవచ్చును. కాళ్లు చేతులు అమితముగ లాగుకొని పోవును. చెవులలో ధ్వని బైలుదేరవచ్చును. దినమువిడిచి దినమువచ్చు సామాన్యజ్వరములో చలి కుదుపు తక్కినజ్వరముల కంటె హెచ్చుగానుండును. అరగంట మొదలు గంటవరకుగాని అంతకంటె హెచ్చుగగాని చలి యుండవచ్చును. పిల్లలకు, కుదుపు కనపడక పోవచ్చును. దీనికి బదులుగా బాలపాపచిహ్నము లనబడు ఈడ్పుగాని వాంతులుగాని రా వచ్చును. చలిరాకముందే జ్వరము కొంచెము ప్రారంభించి కుదుపుతోపాటు 104 మొదలు 106 డిగ్రీల వరకు హెచ్చును. పిమ్మట ఈ చలి భగభగ మను మంటలుగా మారును.

2. ఉష్ణదశ: ఉష్ణదశలో మంటలు మొదట ఉష్ణదశ
అప్పుడప్పుడువచ్చి తుదకు శరీరమంతయు ఒకటే వేడి

గా మారును. ముఖముకందును. కంఠము ఎఱ్ఱనగును. నోరు ఎండిపోవును. నాలుక గిడసబారును. శరీరము వేడిగాను పొడిగాను ఉండును. రోగి విసుగుకొనుచు పొర్లుచుండును. దాహము హెచ్చును. కప్పినదుప్పట్లను ప్రక్కదుప్పట్లను తీసివేయ మనును. బలమయిన జ్వరములో మతి భ్రమించును. పిచ్చి మాటలాడును. ఒక్కొక్కప్పుడు స్మృతి తెలియక పోవును. ఆకు పచ్చని పసరు వాంతి అగును. విరేచనములు కూడ ఉండవచ్చును. నాడి స్ఫుటముగ నుండును. పరుగెత్తు చుండును. కడుపులోని జ్వరగడ్డ పెద్దది అగును. ఎడమడొక్కలో నొక్కిన కొంచెము నొప్పి ఎత్తును. ఇప్పుడు జ్వరము 107 వరకు హెచ్చిన హెచ్చ వచ్చును. ఈ ఉష్ణ దశ 4 లేక 5 గంటలుండును.

స్వేదదశ. స్వేదదశ : పిమ్మట చెమట ప్రారంభించును. సామాన్యముగా తలమీద ప్రారంభించి వేగమె ఒడలంతయు ప్రాకి మిక్కిలి అధికమై ప్రక్కబట్టలను తడిపివేయును. పిమ్మట త్వరలో జ్వరము తగ్గి జ్వరలక్షణములన్నియు పోవును. నాడి మృదువై మందమై నోరుచెమ్మగిలి జ్వరమురాక పూర్వమున్నప్పటికంటె సుఖముగా నున్నదని రోగి చెప్పును. సామాన్యముగా వెంటనే రోగి నిద్ర

పోవును. పిల్లలకు సామాన్యముగా చెమట పట్టక పోవచ్చును.

3. విరామకాలము: జ్వరము దిగిపోయిన తోడనే రోగి తనపనులు చేయుటకు దారుఢ్యము కలిగి యుండును. మొదటిసారి జ్వరము వచ్చినప్పటి నుండి లెక్కచూచుకొనగా 24 లేక 48 లేక 72 గంటలకు తిరిగి మొదటిరోజున ఏ యేలక్షణములతో అనగా చలికుదుపు జ్వరము చెమట వీనితోడ తిరిగి వచ్చును. సామాన్యముగా మందు పుచ్చుకొనని యెడల కొంతకాలమునకు నీరసమధికమై రోగిమృతినొందును. లేదా రెండుమూడు సంవత్సరములవరకు అప్పుడప్పుడు జ్వరమువచ్చుచుండును. రోగిని బలహీనునిగ జేయుచు కొంతకాలమునకు వానిని ఇతరరోగముల పాలుచేయవచ్చును. ఒకసారివచ్చిన చలిజ్వరము నిశ్శేషముగ కుదురని యెడల నొకానొకప్పుడు 5 లేక 6 సంవత్సరముల తరువాతకూడ బయటబడి తిరిగి రోగిని బాధింపవచ్చును. మిక్కిలి బలవంతులగు కొందరికి జ్వరము క్రమక్రమముగ దానంతటది తగ్గిపోవచ్చును. విరామ కాలము.

విషజ్వరములలో కూడ పైని చెప్పిన లక్షణములే యుండవచ్చునుగాని సాధారణముగా చలియుండు విషజ్వరలక్షణములు.

కాలము లో జ్వరముండు కాలము హెచ్చుగనుండును. సాధారణముగా విషజ్వరములందు ఉష్ణదశ 8, 12 గంటలవరకుగాని అంతకంటె హెచ్చుగాగాని వ్యాపించును. ఒకానొకప్పుడు చలియే యుండదు. చెమట మాత్రము పట్టును. పిమ్మట రోగి కొంచెము సుఖముగా నిద్రపోవును. రెండుమూడు సార్లు జ్వరము వచ్చిన తర్వాత విరామకాలమనగా జ్వరములేని కాలము తగ్గును. పిమ్మట విరామకాలములో గూడ జ్వరము పూర్తిగా విడువదు. ఒక్కొకప్పుడు మొదటి నుండి యు జ్వరము పూర్తిగా విడువక నుండవచ్చును. అశ్రద్ధచేసిన యెడల ఇతర అవయవములలో రోగికి వ్యాధి ప్రారంభించి రోగము బలమగును.

జ్వరముయొక్క వివిధ దశలకును, మలేరియా పురుగుయొక్క వివిధ దశలకును గల సంబంధమును తెలిసికొనిన యెడల చికిత్స చేయునపుడు మిక్కిలి ఉపయోగకరముగ నుండును.

చలి ప్రారంభించు నప్పుడు మలేరియా పురుగు పిల్లలు ఉత్పత్తి యగుచుండును.

1. రోగియొక్క రక్తమును చలి ప్రారంభింపక పూర్వము కొంచెము సేపటికిముందు సూక్ష్మ దర్శని లో పరీక్ష చేసిన యెడల మలేరియా పురుగులన్నియు విభాగము జెందనున్నట్లు తెలియగలదు. మలేరియా

పురుగు పిల్లలయొక్క యుత్పత్తి ఎప్పుడు ప్రారంభించునో అప్పుడు చలియు ప్రారంభమగును.

2. జ్వరముతీవ్రముగా వచ్చునప్పటికి మలేరియా పురుగు పిల్లలలో ననేకములు తిరిగి క్రొత్త యెర్ర కణములలో ప్రవేశించియుండును. కొన్ని మాత్రము అప్పుడు ప్రవేశించుచుండును.

జ్వరము తీవ్రముగా నున్నప్పుడివి క్రొత్త యెర్రకణములలో ప్రవేశించును.

3. చెమటపోసి జ్వరము తగ్గినప్పుడును జ్వరము పూర్ణముగా విడిచియున్న సమయము నందును, అంతకు పూర్వమే యెర్రకణములలో ప్రవేశించిన మలేరియా పురుగులా యెర్రకణములను తినుచు పెద్ద వగుచుండును.

విరామ కాలములలో నివి యెర్ర కణములను తినుచుండును.

విషజ్వరములలో కొన్ని దినముల వరకు వచ్చిన తరువాత సంయోగసహిత సంతానవృద్ధి విధానముచే మాత్రము పెంపొందు నట్టియు అర్ధచంద్రాకారము గలిగి నట్టియు, ఆ మలేరియా పురుగులుకూడ రక్తమునందు కన్పట్టును. ద్విఖండన విధానముచే వృద్ధిబొందు మలేరియా పురుగులు రక్తములో నున్నప్పుడే జ్వరము పైకివచ్చును. ఇట్టి అర్ధ చంద్రాకారముగల మలేరియా పురుగులు మాత్రము రక్తములో నున్నయెడల జ్వరమురాదు. ఒకా

నొకప్పుడు ద్విఖండనవిధానముచే పెరుగు పురు
గులు రక్తములో నున్నను, అవి మిక్కిలి తక్కు
వగా నున్నయెడల జ్వరము రాక పోవచ్చును. ఇట్లు
కొన్ని దినములుగాని, నెలలుగాని, సంవత్సరములు
గాని మలేరియా పురుగులు నెత్తురులో కొద్దిగా
నున్నను జ్వరమురాక రోగికి వృద్ధత్వముచేతగాని,
అధికాయాసముచేతగాని, శరీరదుర్బలత్వము గలిగి
నప్పుడు తిరిగి మలేరియా జ్వరము రావచ్చును.
కొందరు ఐరోపియనులకు హిందూదేశమునుండి
వారి స్వదేశమునకు పోయిన తరువాత రెండు
మూడు సంవత్సరముల వరకు ఏవిధమైన మలే
రియా జ్వరమును లేక పోయినను అకస్మాత్తుగా
నట్టివారి కొకప్పుడు చలిజ్వరమువచ్చి వారి నెత్తు
రులో మలేరియా పురుగులు కనిపించుచున్నవి. అట్టి
వారి నెత్తురులో ఈ రెండుమూడు సంవత్సరముల
లోపల మలేరియా పురుగులు ప్రవేశించుటకు అవ
కాశములేదు. కావున వారి రక్తమునందలి మలే
రియా పురుగులు హిందూదేశములో వారు నివసించి
యున్నప్పుడు ప్రవేశించి యుండవలెను. దీనిని బట్టి
మలేరియాపురుగులు కొన్ని నెత్తురులో నున్నను
జ్వరము రాక పోవచ్చునని రుజువు పడుచున్నది కొంత

నుండి లక్ష యెఱ్ఱకణములకొక్కటికంటె హెచ్చుగ మలేరియా పురుగు లున్నప్పుడు వ్యాధి వచ్చునని కొందరు వైద్యులు ఊహించియున్నారు. కాని కొందఱకు న[illegible] పర్యాయముగా నలవాటగుట చేత నట్టి యీ పురుగులు రక్తములో ప్రవేశించినను వారికి జ్వరము రాదు. ఇందుచేతనే కోయవాండ్రు మొదలగు అడవిజాతులవారు చలిజ్వరముయొక్క వ్యాపకము గల ప్రదేశములలో నున్నను వారల నీ జ్వరము సామాన్యముగ బాధింపదు. అప్రదేశమునకు క్రొత్తవారు లెవ్వరైన వచ్చిన మొదట వారలకు తప్పక ఆ జ్వరము వచ్చును. ఇందుచేతనే చలి జ్వరముయొక్క వ్యాపకముచే ప్రసిద్ధిపొందిన కొన్ని చోట్ల కాపురులుగా చిన్న చిన్న [illegible]పిల్లలు పెరిగిన వార లున్నను వారిలో కొందరికి జ్వరము రాదు. ఇది అలవాటుచే నని యెఱుగవలెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

చలి జ్వర నిదానము.

చలిజ్వర నిదానమనగా చలిజ్వరమును గుర్తించు విధము.

కొన్ని వైద్యశాలలలో చేయఁబడు వైద్యము

ఈదేశములోని కొన్ని వైద్యశాలలలో వైద్యులు దినదినమును వందల కొలది రోగులను చూడవలసి వచ్చును. అట్టి సమయములలో త్వరగా పని ముగించుకొనుటయే ముఖ్యమగుటచేత రోగికి సరియైన వైద్యము జరుగుచున్నదో లేదో విచారించుటకు వీలు లేదు. ఒకవేళ నొకానొక వైద్యుఁడు శ్రద్ధ చేసి వ్యాధులను గ్రహించిన తరువాతనే వైద్యము చేసెదనని ప్రతిజ్ఞపట్టి పనిచేసినను అట్టివానికి కావలసిన సూక్ష్మదర్శనులు మొదలగు సాధన సామగ్రి యంతయును సామాన్యముగా వైద్యశాలలో నుండదు. అందుచేత తనవద్దకు రోగి వచ్చినతోడనే వైద్యుఁడు రోగికి అప్పటికప్పుడు ఏదో ఒక మందు ఈయవలసివచ్చును

జ్వరముతో వైద్యమునకు వచ్చురోగికి వైద్యము చేయుటయందు రెండు పద్ధతులు గలవు ఒకటి సరియైన పద్ధతి. రెండవది తప్పుపద్ధతి ఈదేశమునందలి వైద్యులనేకులు సాధారణముగా నీతప్పు పద్ధతినే అవలంబించుచున్నారు. రోగి వైద్యమునకు రాగానే వైద్యుడు రోగిని "నీకు ఏమి జ్వరము" అని అడుగును. రోగి వెంటనే "చలిజ్వరము" అని చెప్పును. వైద్యుడు తన పనితొందరలో తన అలవాటు ప్రకారము రోగి చెప్పిన రోగ నిదానమును బట్టి చలిజ్వరమునకు క్వయినా మందని చెప్పి 3 లేక 6 మోతాదుల మందిచ్చి పంపును. అదృష్టవశమున రోగియొక్క రోగము నిజముగా చలిజ్వరమైన పక్షమున వానికి కుదురును. లేదా రోగి యామందును పుచ్చుకొని కుదురక వైద్యుని విసగించునట్లు బాధించిన తరువాతనో, లేక రోగికి వ్యాధి యధికమై ప్రాణాపాయకరముగ ముదిరిన తరువాతనో వైద్యుడు మేలుకొని రోగిని సరిగా పరీక్షించును. ఒకొక్కక వ్యాధి అప్పటికి అసాధ్య స్థితికి వచ్చి యుండవచ్చును.

కావున బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు జ్వరపురోగి వచ్చినతోడనే యేదో యొక మందిచ్చివేయక

అనేకవిధము లగు జ్వరము లు.

ఆ జ్వర మేజాతిలోనిదో సరిగా తెలిసికొని వైద్యము చేసిన మిక్కిలి మేలగును ఇది సరియైన వైద్యపద్ధతి. రోగి జ్వరముతో వైద్యమునకు రాగానే జ్వరము కలిగించు వ్యాధులనన్నిటిని వైద్యుడు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనవలెను. అట్టి జ్వర[illegible] ననేకజాతులు గలవు. కొన్ని జ్వరములు ఊపిరితిత్తులలోని వ్యాధిచే గలిగిన కఫ జ్వరములు, కొన్ని జ్వరములు మూత్రసంబంధమైన అవయవములలో సుఖవ్యాధిచేగాని, మరి యితర వ్యాధులచేగాని పుట్టిన తాపముచే గలుగు జ్వరములు. కొన్ని జీర్ణకోశములలోని మాంద్యము చేతగాని, ఏలుగుపాము నులిపురుగు మొదలగు క్రిముల మూలమున గాని, మల బద్ధకము వలనగాని గలుగు జ్వరములు; కొన్ని జలుబుచేతగాని, యెండ ఉష్ణముచేతగాని గలుగు జ్వరములు; కొన్ని మశూచికము, ఆటలమ్మ పొంగు మొదలగు వానిచే గలుగు జ్వరములు; కొన్ని సన్నిపాత జ్వరములు; మరికొన్ని సూతిక జ్వరములు లేక గాయములు మొదలగు వానియందలి చీమువలన పుట్టిన [illegible] జ్వరములు. ఇట్లు లెక్కకు రాని అనేక జ్వరములు గలవు. ఇంకను మనకు కారణము సరిగా తెలియని కాల జ్వరము

మొదలగు జ్వరములెన్నియో గలవు. ఈజ్వర ముల నన్నిటిని మనస్సునందుంచుకొనక రోగి "చలి జ్వరము" అని చెప్పినతోడనే క్వయినా పంచి పెట్టుట తగదు. రోగి తనవద్దకు వచ్చినతోడనే ఒక్కొక అవయవమును వరుసగ పరీక్షచేసిన యెడల పైని చెప్పబడిన వ్యాధులలో నెద్దియైనను ఉన్నదో లేదో సాధారణముగా తెలియవచ్చును.

రోగికి ఇతరవ్యాధులు ఏమియును లేక ఒక్క జ్వరమే యున్న యెడల వాని కడుపులో జ్వరపుగడ్డ పెరిగియున్నదో లేదో చూడవలెను. జ్వరపుగడ్డ స్పష్టముగా తెలియుచున్న యెడల సామాన్యముగా రోగియొక్క జ్వరము చలిజ్వరమే అయియుండును. చెన్నపట్టణములో ప్రస్తుతము వ్యాపించియున్న కాల జ్వరమను వ్యాధియందును ఇంకమరి కొన్ని వ్యాధు లయందును కూడ జ్వరపుగడ్డ పెరుగును. అయిన ఆ వ్యాధులు సామాన్యముగా నన్నిచోట్ల నుండవు.

జ్వరపుగడ్డ పెరిగి ఉన్నదా ? లేదా ?

ఒకవేళ రోగి చలిజ్వరము వచ్చిన మొదటి వారములోనే వైద్యమునకు వచ్చిన యెడల వానికి సామాన్యముగా జ్వరపుగడ్డ పెరిగియుండదు. అట్టి చో జ్వరపుగడ్డ పెరిగి యుండని వ్యాధులలో నీ

లేనియడల చలి జ్వరము గుర్తించు టె ట్లు ?

చలిజ్వరమును గుర్తింప వలెను. రోగి తన జ్వరము తప్పక చలితో కూడివచ్చుననియు రెండు దినముల కొకసారిగాని మూడుదినముల కొకసారి గాని నియమిత కాలమునకువచ్చి కొంత కాలముండి చలిజ్వర లక్షణముల నన్నిటిని చూపినదనియు చెప్పినప్పుడును, రోగి ఆ లక్షణములను తెలివిగ గ్రహించి చెప్పగలవాడని వైద్యునకు తోచినప్పుడును రోగియొక్క వ్యాధి చలిజ్వరమని నిశ్చయముచేసి మందును ఈయవచ్చును.

సెత్తురును పరీక్షింపవలెను.

దినదినము జ్వరమువచ్చు రోగులవిషయములో జ్వరపుగడ్డ పెరిగియుండని యెడల రోగనిదానము కష్టము. ఏ అవయవము నందును జ్వరమునకు కారణము కాన రాని యెడల, మశూచికము ఆటలమ్మ మొదలగు వ్యాధులలో నేదైనను సోకి యుండునని అనుమానముగా నున్నయెడల, రెండుదినములు నిదానించి చూచిన నవి బయలుపడగలవు. ప్రారంభస్థితిలోని క్షయజాతి జ్వరముగాని, జలుబుచేగాని ఉడుకుచేగాని, పుట్టిన జ్వరముగాని, సన్నిపాతజ్వరముగాని ప్రస్తుతము మనకు కారణము తెలియని ఇతర జ్వరములో నేదైన గాని రోగిని

బాధించుచున్నప్పుడు వానినుండి చలిజ్వరమును గుర్తించుట కష్టము. అట్టి యెడల రోగియొక్క నెత్తురు చుక్క నొకదానిని తీసి వైద్యుడు తాను పరీక్షింపగలిగిన యెడల సూక్ష్మదర్శనితో పరీక్షింపవలెను. లేదా చెన్నపట్టణమువద్ద అందుకొరకు ప్రత్యేకముగా సర్కారువారిచే నేర్పరుపబడియున్న కింగుఇన్‌స్టిట్యూటు (King Institute) అను ఆఫీసునకు ఒక చుక్క నెత్తురును అందు కొరకై యేర్పడియున్న గాజు పలకపై పరిచి పంపవలెను. అక్కడ రు 5-0-0లు ఫీజుతీసికొని వారా నెత్తురును పరీక్షించి మలేరియా పురుగులు నెత్తురులో నున్నయెడల చెప్పుదురు. లేదా యితరవ్యాధి ఏదియైన నున్నట్లు తమకు తోచినయెడల తమ సలహాను పంపుదురు. కాని అయిన జ్వరమునకును, కాని జ్వరమునకును, క్వయినాను ఇచ్చి కుదురలేదని తొందరపడుట ఎంత మాత్రమును సరికాదు. వ్యాధిని నిశ్చయముగ తెలిసికొనకముందే క్వయినాను పుచ్చుకొనిన రోగియొక్క నెత్తురును పరీక్షించినప్పుడు ఆనెత్తురువలన నిజమైన వ్యాధి తెలియదు. జ్వర తీవ్రమును బట్టి నిదానము తెలిసికొనవలసి వచ్చినప్పుడు క్వయినాను మధ్యమధ్య ఇచ్చుచుండినయెడల జ్వరనిదానము సరిగా తెలియదు.

చలిజ్వరమునకే క్వాయినా ఉపయోగకర మైనది కాని యితర జ్వరములలో దాని ప్రయోజన మంతగా లేదు. కావున చలిజ్వరము అవునా కాదా యని సందేహముగా నున్నప్పుడు మనము ముఖ్యముగా గమనింప వలసిన అంశము లేవియన :—

సందేహముగా నున్నప్పుడు చేయవలసినచికిత్స.

1. రోగికి అన్నము పెట్టుట మాని పాలుగాని, గోధుమ నూకగాని, పాలవలె పలుచగనుండు నటుల నూకజావగాని కాచి ఇయ్యవలెను.
2. నాలుగు గంటలకొకసారి శరీర వేడిమిని జ్వరపు పుల్లతో కొలవ వలెను.
3. ఒక్క చుక్క నెత్తురును తగిన గాజుపలకపై రాచి పరీక్షకు పంపవలెను.
4. జ్వరము అధికముగా నున్నయెడల క్వాయినా ఇయ్యక జ్వరము తగ్గించు ఇతరమందును దేనినైనను ఇయ్యవచ్చును.
5. సాఫీగా విరేచనమును చేయుమందును, చెమట పుట్టించు మందును, దేనినైనను ఇచ్చుటమంచిది.
6. చలిజ్వరము అవునో కాదో నిశ్చయించుకొనకి పూర్వము క్వాయినా మాత్రము ఇయ్యకూడదు.

ఇట్లు చికిత్సచేయుచు రోగిని కనిపట్టి చూచుచుండు నెడల బహుశః ఒకటిరెండుదినములలో చలి

జ్వర సంబంధమైన లక్షణములన్నియు వైద్యుడు కని పట్ట వచ్చును. లేదా నెత్తురులో చలిజ్వరపు పురుగులు కనబడవచ్చును. చలితో ప్రారంభించుట, విడిచి విడిచి జ్వరమువచ్చుట, కొంత నియమిత కాలమున కొకసారి జ్వరమువచ్చుట, జ్వరపుగడ్డ పెరుగుట మొదలగు చలిజ్వర చిహ్నములుగాని, రక్తములో చలిజ్వరపు పురుగులు గాని యితరమైన నిదర్శనములు గాని, కనబడని యెడల నావ్యాధి చలి జ్వరముకాదని యూహించి యితర జ్వరములకు వైద్యము చేయుచు రోగిని క్రమమైన శోధనలో నుంచవలెను. నెత్తురును కఫమును అప్పుటప్పుట, సూక్ష్మదర్శనిలో పరీక్షించు చుండవలెను.

సన్నిపాత జ్వరము క్షయ జ్వరము మొదలగునవి.

జ్వరము దినదినమునకు హెచ్చుచు 6 వ పటములో చూపబడినట్లు ఒకక్షణమైనను విడువక రెండు వారములవరకు నున్న యెడల నది బహుశః సన్నిపాత జ్వరము. ఇదిరక్తమును పరీక్షించుటచే తెలియగలదు. లేదా క్షయ జ్వరమో, రణజ్వరమో, కాలజ్వరమో (Kala Azar) మరియెద్దియో వైద్యుడు బుద్ధి కుశలతచే కనుగొనవలెను.

ఎనిమిదవప్రకరణము.

చికిత్స

జ్వరముతో కూడిన ఏ వ్యాధికైనను చక్కగ వైద్యము చేయవలెననిన యెడల ఆజ్వరమునకు కారణమెద్దియో నిశ్చయముగ తెలిసికొనుట మిక్కిలి ఆవశ్యకము. ఒకరోగియొక్క వ్యాధి చలిజ్వరమని నిశ్చయముగా తెలియక పూర్వము ఏమివైద్యము చేయవలెనో 84వ పుటలో చెప్పియున్నాము. "చలిజ్వరపురోగి" అని నిశ్చయముగా తెలిసినతోడనే వానికి క్రింది ప్రకారము వైద్యముచేయవలెను.

మొదట విరేచనములకు మందు ఇయ్యవలెను.

వైద్యముప్రారంభించినదినమున సామాన్యముగా నాలుగైదు విరేచనము లగునట్లు మందు ఇయ్యవలెను. పైత్యతిత్తిని శుభ్రపరచు నిమిత్తము రసభస్మము (Colomel) గాని రసముకలిసిన ఇతర మందు దేనినైనను గాని ఒకటిరెండు మాత్రల నిచ్చిన మేలగును. ఇందువలన జీర్ణకోశములు శుభ్రమై తరువాత ఇయ్యబోవు మందులన్నియు చక్కగ జీర్ణమై రక్తములోనికి జేరును.

పిమ్మట ద్రావకముగనో లేక మాత్రలుగనో క్వయినాను ఇచ్చుటయే చలిజ్వరమునకు సిద్ధౌషధము. కాన దీని నుపయోగించుటలో నెంత మెళుకవగానుండిన అంతత్వరలో జ్వరము కుదుర్చ వచ్చును. చలిజ్వరము లకు క్వయినా సిద్ధౌషధము.

సాధ్యమైనప్పుడెల్లను ఏవేళయందు జ్వరము ప్రారంభించునో తెలిసికొని జ్వరమువచ్చుసమయము నకు పూర్వము 4 గంటలకు ముందుగా 10* గ్రెయిను లు క్వయినాను ఇయ్యవలెను. పిమ్మట ఒక్కొక మోతాదుకు 5 గ్రెయినులు చొప్పున దినముకు నాలుగు మోతాదుల క్వయినాను 5 దినముల వరకు ఈయవలెను. ఈ అయిదు దినములలోగా జ్వరమునిలువని యెడల అది చలిజ్వరముకాదని సాధారణముగ చెప్పవచ్చును. మొదట జీర్ణకోశములను శుభ్రపరచి పిమ్మట పైన చెప్పిన ప్రకారము క్వయినా ఇచ్చుటవలన ప్రతిచలిజ్వరపు రోగికని తప్పక జ్వరము విడుచునని చెప్పవచ్చును. ఒకవేళ ఎవరికైనను కుదురనియెడల నారోగికి తగినన్ని మోతాదులను తగినసమయములలో ఈయ లేదనిగాని, ఆరోగి యొక్క జ్వరము చలిజ్వరము కాదనిగాని ఊహింపవచ్చును. క్వయినా ను ఎప్పుడు ఎట్లు ఇయ్యవలెను.

* గ్రెయిను అనగా గురిగింజయెత్తు.

సరిగా క్వాయినాను ఇచ్చిన తరువాత అనేక రోగులకు 24 గంటలు మొదలు 72 గంటలులోగానే జ్వరము నిలిచిపోవచ్చును. వారిరక్తములోని చలి జ్వరపు పురుగులు చాలభాగము అప్పటికి చచ్చిపోవును. అట్టివారిని వెంటనే తమపనిలోనికి పోనిచ్చినను, మందు మాత్రము 5 దినములవరకు, దినమునకు 20 గ్రెయినులు చొప్పునను, అటుపిమ్మట ఈ క్రిందవివరించిన ప్రకారమును మిక్కిలి శ్రద్ధగ నిచ్చుచుండవలెను.

అయిదవ దినము మొదలు పూటకు 5 గ్రెయినులచొప్పున 3 పూటలను మూడుమోతాదులు ఇయ్యవలెను. ఇట్లు 5 దినములవరకు తీసికొనగా తిరిగి జ్వరమురాని యెడల ఆదినము మొదలు ఒకనెలవరకు దినమునకు 5 గ్రెయినులు చొప్పున ప్రతిదినమున ఒక మోతాదు ఈయవలెను. ఈమధ్యమున ఏదినమున జ్వరమువచ్చినను ఆ దినముననే జ్వరము ప్రారంభించినట్లు ఎంచి తిరిగి మొదట ఇచ్చినట్లే దినమునకు 20 గ్రెయినుల చొప్పున ఇచ్చుచు చికిత్సనంతను తిరిగి చేయవలెను.

ఒకప్పుడు రెండు మూడు సంవత్సరముల వరకు క్వాయినా ఇయ్యవలెను.

తిరిగితిరిగివచ్చు చలిజ్వరములకు రెండు మూడు సంవత్సరముల వరకు ఒక్కొకప్పుడు

క్వయినాను ఇయ్యవలసివచ్చును. జ్వరపుగడ్డ పెరిగియున్నదను సందేహము తీరువరకును రోగి క్వయినాను పుచ్చుకొనుచుండవలసినదే. ఇట్టి రోగులకు క్వయినాతోపాటు కొంచెము ఉల్లిపాషాణమును, (Arsenic) లోహమును (Iron) వైద్యులవలన తగిన మోతాదులను తెలిసికొని ఉపయోగింపవచ్చును.

దినమునకు 20 గ్రెయినులు చొప్పున మొదటి నుండియు తీసికొనిన రోగి సామాన్యముగా తిరిగి జ్వరమురాదు. ఒక్కొక్క మోతాదుకు 10 గ్రెయినులు చొప్పున రెండు మోతాదులలో గాని, 5 గ్రెయినుల చొప్పున నాలుగు మోతాదులలో గాని ఈ ఇరువది గ్రెయినులను తీసికొనవచ్చును.

10 లేక 12 సంవత్సరముల పిల్లలకు దినమునకు 15 గ్రెయినులతో ప్రారంభించి 5 దినములైన తరువాత దినమునకు 10 గ్రెయినులు చొప్పున ఇచ్చి, 10 దినములైన తరువాత ఒకమాసమువరకు దినమునకు 5 గ్రెయినుల చొప్పున ఇయ్యవచ్చును.

పది సంవత్సరముల పిల్లల మోతాదు.

5 సంవత్సరములు మొదలు 10 సంవత్సరముల వరకు వయస్సుగలపిల్లలకు మోతాదుకు 5 గ్రెయినులు చొప్పున దినమునకు రెండు మోతాదులు ఇయ్యవలెను.

5 మొదలు 10 సం॥ముల పిల్లల మోతాదు.

5 సం॥ రముల లోపలి పిల్లలకు మోతాదు.

5 సంవత్సరములలోపలి వయస్సుగల పిల్లలకు వయస్సును బట్టి ఒక్కొక సంవత్సరమువయస్సునకు ఒక్కొక గ్రెయినుమోతాదు చొప్పున దినమునకు రెండుమోతాదులు ఇచ్చుట యుక్తము. సామాన్యముగ జ్వరముహెచ్చుగ నున్నప్పుడు, రెండుగ్రెయినులకంటె తక్కువమోతాదుల నిచ్చుట వలన పిల్లలకు కూడ అంతగా నుపయోగకరముగా నుండదని మాఅభిప్రాయము. పిల్లలవిషయములో క్వాయినా చేదుగనుండుట యొకగొప్ప అభ్యంతరముగానున్నప్పుడు "యూక్వినీను" అను చేదులేని మరియొక తరహా క్వాయినాను చక్కెరతో కలిపి పొడిగా నీయ వచ్చును. నీళ్లలోకలిపిన యెడల అదికూడ చేదగును. అయినను ఇది చేదుగల క్వాయినాయంత గుణమునీయదు.

జ్వరము తగ్గిన తరువాత చేయవలసినచికిత్స.

జ్వరము తగ్గిన తరువాత చేయవలసిన వైద్యములోనే సామాన్యముగా మనదేశములో మిక్కిలి అశ్రద్ధచేయుచున్నారు. జ్వరము నాలుగుదినములు రాకపోయిన తోడనే ఆ జ్వరముపోయిన దనుకొని ఔషధము తీసికొనుట మానుచున్నారు. ఇదిగాక క్వాయినా అనిన మనదేశప్రజలలో ననేకుల కొకవిధమైన ద్వేషముగలదు. దానియందు అనేక దుర్గు

ణములుగలవని దుర్వ్యాపకలుగలవు. అవియన్నియు నంతగా నిజమైనవికావు. క్వయినా తీసికొనిన తరువాత కొందరికి తాత్కాలికముగా చెవ్రుడు పట్టుటయు ఒకానొకప్పుడు పసరుపెరిగి వాంతులు గలుగుటయు గలదు. కాని వీని రెంటిని అంతగా రోగి గమనింపవలసిన పనిలేదు. మందుయొక్క మోతాదును తగ్గించిన వెంటనే చెవ్రుడు పోవును. విరేచనము సాఫీగా అగునట్లు మందు ముందుగా తీసికొని, అనుపానములను కొంచెము మార్చి ఇచ్చిన యెడల క్వయినాయందలి వాంతిగలిగించు గుణము నిలిచి పోవును.

క్వయినా యందు మన ప్రజలకు గల ద్వేషమునకు కారణములు

క్వయినాయందు మనప్రజలకుండు ద్వేషమునకు మరి రెండుకారణములు గలవు. అందు ముఖ్యమైనదేమనగా మనదేశమందలి శాస్త్రజ్ఞానములేని వైద్యులనేకులు, చలిజ్వరమునకు తాముకూడ క్వయినా ఇచ్చి కుదుర్చునెడల తమ కభిమానమని యెంచి తాము క్వయినాను ఉపయోగించుటలేదని డంబములు కొట్టుచు క్వయినాయొక్క చెడుగుణములు గోరంతలు కొండంతలుగా వర్ణించుచుందురు.

కొందరు స్వదేశ వైద్యులు చేయుపద్ధతి.

"నేనుకూడ క్వాయినాయిచ్చి ఒకదినములో జ్వరములను నిలుపగలను. కాని దానిదుర్గుణములను జడిసి నేను ఎన్నడును దానిని ఉపయోగించను" అని కొందరును, క్వాయినా ఇచ్చినయెడల జ్వరము లోపలనే అణగిపోయి శరీరమునకు కీడుకలుగ జేయు నని మరికొందరును, ఈ వైద్యులు చెప్పుచుందురు. మలేరియాపురుగులను క్వాయినాఎంతశీఘ్రముగ నాశనము చేయునో తెలిసికొనినవార లెన్నడును అట్లు చెప్పరు. వీరిలో ననేకులు దాని వాసనమారునట్లు కొంచెము కస్తూరినో, పిప్పరమెంటునో, హారతి కర్పూరమునో కలిపియు లేదా కొంచెము రంగు మారునట్లు ఏచెక్కపొడుమునో చేర్చియు, ఈక్వాయినానే కస్తూరిమాత్రలనియు సిందూరము మాత్రలనియు చెప్పి రోగుల కిచ్చుచుందురు. మరికొందరు పలుచని వెండిరేకు (Silver leaves) నామాత్రలపైని కప్పి వానిని వెండి మాత్రలని ఇచ్చుచుందురు

క్వాయినాయొక్క చేదుగుణము దానియందు ప్రజలకు గల ద్వేషమునకు రెండవ కారణము.

ఈ రెండుకారణములచేతను చలిజ్వరమునకు సిద్ధౌషధము అనదగు క్వైనాను మనదేశమునందు ఎంతవరకు ఉపయోగింపవలసియున్నదో అంతవరకుపయోగించుట లేదు. దీనిని మిక్కిలి విరివిగ ఉపయోగించినగాని చలిజ్వరమెన్నడును మనదేశమును విడువదు.

ఇట్లు చెప్పుటచే మన దేశీయవైద్యమునందు చలిజ్వరమునకు తగినమందు లేదని నా అభిప్రాయము కాదు. అనేక మందులు కలవు. కాని వాని యన్నిటికంటెను క్వైనాలో మంచిగుణము లనేకములు కలవనియు చలిజ్వరరోగులకు క్వైనా వాని అన్నిటికంటె ననేకరెట్లు హెచ్చు ఉపకారి యనియు మా అభిప్రాయము.

ఏమందు త్వరగా వ్యాధినికుదుర్చునో అదియే మంచిమందనదగును. అట్లుగాక స్వదేశాభిమానముచేత మనదేశమునందు పుట్టినదే మంచిమందనిగాని, మన పూర్వశాస్త్రములయం దెన్నడో చెప్పబడి యుండు నదే మంచిమందనిగాని గర్వపడువారు బుద్ధికుశలులు గారని చెప్పవచ్చును. ఏ దేశమునుండి వచ్చినను ఏవైద్యునిచే కనిపెట్టబడినను ప్రపంచము

ఏమందు త్వరగా వ్యాధిని కుదుర్చునో అదియే మంచిమందు.

నందలి ప్రజలందరును తగినస్స్రాసు గౌరవింప వలసినదే.

ప్రజలు క్వాయినా యందలి ద్వేషమును విడువ వలెను.

కాబట్టి మనదేశీయ వైద్యులును ప్రజలును క్వయినాయందు తమకు గల ద్వేషమును విడిచి విరివిగ దానిని చలిజ్వరములలో నుపయోగించి దేశముయొక్క ఆరోగ్యస్థితిని బాగుపరుచుదురుగాకయని కోరుచున్నాను.

మాత్రలు ద్రావకము, పొడుము; వీనిలో నేది మంచిది?

క్వయినాను మాత్రలుగా నిచ్చుటమంచిదా? పొడుముగా గాని ద్రావకముగా గాని ఇచ్చుట మంచిదా? అని సందేహము తోచవచ్చును. చౌకగ వైద్యముచేయుటయే ముఖ్యముగనుండు ధర్మవైద్యశాలలలో క్వయినాకు నిమ్మకాయరసము లేక డైల్యూటు సల్ఫ్యూరికాశిడ్డు మొదలగు పుల్లనిద్రావకములను కొంచెముచేర్చి ఒక్కొకమోతాదును ఒక్కొక ఔన్సు నీటితో కలిపి ఇచ్చుట అనుకూలము.

కొందరు స్థితివంతులు చేదు ద్రావకమును త్రాగుటకు ఇష్టపడక పోవచ్చును. అట్టివారికి చక్కెర పాకములో పొలిపిన మాత్రలను ఇచ్చుట యుక్తము ఈమాత్రలను ఎప్పటికప్పుడు క్రొత్తగా తయారు చేసికొనుచుండవలెను. ఏలయన మాత్రలు ఆరిపోయి మిక్కిలి గట్టిపడినయెడల నవి జీర్ణకోశ

ములో జీర్ణముగాక మలమునందు పోయి మందంతయు వృథా యగును. అందుచేతనే ఒక్కొకప్పుడొక్కొక రోగికి ఎన్ని దినములు ఎన్ని మాత్రలు ఇచ్చినను జ్వరము కుదురక యొకనాడు విరేచనములకు మందిచ్చిన ఆ మాత్రలన్నియు మలములో నొక్కబెట్టిన ఉండలుండలుగా వెలువడును.

చక్కెర [illegible] పూసిన మాత్రల ఉపయోగము.

అయినను చక్కెర పైకప్పుగల మాత్రలు త్వరగా జీర్ణమగును. వానిని నిస్సంశయముగా నుపయోగింప వచ్చును. సర్కారువారు చలిజ్వరముగల ప్రదేశములలో క్వయినా పొట్లములను ఉచితముగ పంచిపెట్టుచున్నారు. స్వల్ప వెలలకు తపాలాఫీసులో అమ్ముచున్నారు. ఈ మందు చౌకగ నుండుటచేత ప్రజలలో నంతగా హెచ్చుగా వ్యాపకమగుటలేదు. ఇదిగాక ఇట్టి పద్ధతి ప్రజలకు క్వయినాయందు గల అయిష్టమును హెచ్చించుచున్నది. ఊరికే వచ్చుచున్నందువలన, వారికి దాని విలువ తెలియక పోవుటచేతనే సామాన్య ప్రజలు ఇట్టి పద్ధతివలన లాభములను పొందనేరరు. దీనికి తోడు నేను ఇదివరలో చెప్పియున్నట్లు అజ్ఞానులగు వైద్యులు దీనిని చేయు దూషణము, చేదువలన ప్రజలకు గలిగిన సహజద్వేషమును హెచ్చించును.

సర్కారు వారును, డిస్ట్రిక్టు బోర్డులు, మ్యూనిసి పాల్టీలవారును, ప్రజల యుపకారమునకై క్వయి నాను పంచిపెట్టినప్పుడు ఆపంచిపెట్టునది తియ్యని మాత్రలుగా పంచి పెట్టినయెడల దీని వ్యాపకము ఇప్పటికంటె అనేక రెట్లు అధికము కాగలదని మా నమ్మకము.

జ్వరముచేత బాధపడునప్పుడు కొన్ని పొట్లముల నొక రోగి కొనినను, జ్వరము కొంచెము నెమ్మది యయినతోడనే ఈ పొట్లములలోని మందు చేదగు టచే వానిని పార వేయుచున్నాడు. ఈ మందే తియ్యగనున్న యెడల దానిని సామాన్యముగా నా రోగి వృథా చేయడు. తనకు గుణము తప్పక కన బడుచుండుటచే ఎంతవర కగత్యమో అంతమందును కొని యుపయోగించుకొనును

క్వయినాల లోనేది మంచిది.

వైద్యశాలలలో సామాన్యముగ క్వయినా సల్ఫేటు అనుదానిని ఉపయోగించెదరు. దీనినే మనవారు సాధారణముగా క్వయినా అని వాడు దురు. ఇది క్వయినా చేరిన మందులన్నిటిలో చౌక అయినది. దీనిని సామాన్యముగా నందరును వాడ వచ్చును. ఒకానొక చోట క్వయినా హైడ్రోక్లో రైడు అను మందు సల్ఫేటుకంటె వేగముగను, నిశ్చ

యముగను పని చేయును. దీని వెల కొంచె మధిక ముగ నుండుటచేత క్వయినా సల్ఫేటును సామాన్య ముగా నుపయోగింపవచ్చును. ఈసల్ఫేటు నీళ్లలో సరిగా కలియదు. నీళ్లవంటి చింతపండు రసము (చారు), నిమ్మకాయ రసము, మొదలుగాగల పుల్లని ద్రావకములలో నిది మిక్కిలి శీఘ్రముగ లీన మగును, (కలిసి పోవును). కావున క్వయినాను పొడుముగాతీసికొను వారలందరును ఈగిన్ని పుల్లని ద్రావకములలో కలిపి తీసికొనుట యుక్తము.

కొన్ని విషజాతుల చలిజ్వరములలోను, [illegible] [illegible] కుదిరి తిరిగి వచ్చి బాధించు చలిజ్వరములలోను, [illegible] క్వయినాను నోటిమార్గమున ఇచ్చుటకంటె [illegible] [illegible] నేర్చిన వైద్యుల తగిన గాజు పిచికారిలో మోతాదుకు [illegible] పదిగ్రెయినులు చొప్పున "క్వయినా హైడ్రో [illegible] క్లోరైడు" అను మందును 20 చుక్కల కాచిన నీటి లో కలిపి నెత్తురులోనికి పోవునట్లు, పిర్రమీదగాని భుజముమీదగాని యుండు కండలోనికి పిచికారి చేసినయుక్తము. దీనివలన శరీరమున కేవిధమైన బాధగాని అపాయముగాని లేదు. ఇందువలన చిర కాలము నుండి జీర్ణించిన జ్వరములుకూడ అతిశీఘ్ర ముగ కుదురును. కొన్ని విష జాతుల చలిజ్వరముల

తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

చలిజ్వరమును నివారించు పద్ధతులు.

చలిజ్వరమును నివారించుటకు రెండు పద్ధతులు కలవు.

I. క్వాయినా యొక్క సాయముతో నివారించు పద్ధతులు.

II. క్వాయినాయొక్క సాయమును కోరకయే నివారించు పద్ధతులు.

I. క్వాయినాయొక్క సాయముతో నివారించు పద్ధతులు.

క్వాయినా యొక్క సాయముతో నివారించు పద్ధతులు.

ఇందు రెండు విధములు కలవు.

౧. గ్రామములోని ప్రజల నందరను కాపాడుట కొర కేర్పడినవి.

౨. ప్రతిమానవుఁడును తన్ను తాను కాపాడు కొనుట కేర్పడినవి.

౧. ఒక గ్రామములో ఎక్కడను చలిజ్వరము మిక్కుటముగా వ్యాపించకుండ చేయవలె ననిన ఆ గ్రామ పూర్వమా గ్రామములో నున్న చలిజ్వరమును నిర్మూలము చేయవలెను. పిమ్మట క్రొత్తగ చలిజ్వరములు రాకుండ చేయవలెను.

చలిజ్వరపు రోగుల నందరిను లెక్కించి వారల కందరకు క్వయినా యియ్యవలెను.

ఇందులకు ఆ గ్రామమునందు చలిజ్వరముగల రోగుల నందరిని లెక్కించి జాబితాలు తయారు చేయవలెను. ఆ గ్రామమునందు జ్వరపుగడ్డగల వారి జనాభా లెక్కలు వ్రాయవలెను. సందేహాముగనున్న ప్రజలయొక్క, అందు ముఖ్యముగ బిడ్డలయొక్క, నెత్తురుబొట్టు నొకదానిని తీసికొని సూక్ష్మదర్శనితో పరీక్షింపవలెను. ఈ ప్రకారము చలిజ్వరసంబంధమైన అనుమానముగల మనుష్యుల జాబితాలు తయారుచేసి వారి కందరకు క్వయినా మాత్రల నియ్యవలెను. చేదుమందు ఇచ్చిన యెడల వారు చాటునకు పోయి దానిని పారవేయుదురు. కావున చక్కెర పైకప్పుగల తియ్యని మాత్రల నిచ్చుట మిక్కిలి ఉపయోగకరము.

ఇట్లీమందునిచ్చి ఆరు మాసముల వరకు గ్రామములో చలిజ్వరపు రోగి యొక్కడును కూడ లేకుండ గాలించి వేయవలెను. గ్రామములోనికి క్రొత్తగా వచ్చు ప్రతివానిని పరీక్షించి వానిపేరు జాబితాలో చేర్చి వానికి చలిజ్వర మున్న యెడల చికిత్స చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన ఆ గ్రామములో దోమలున్నను ఆ దోమలకు చలిజ్వరపు పురుగులు దొరకనందున చలిజ్వరము వ్యాపింపక కాలక్రమమున నశించి పోవును.

... గ్రామములోని జనులకందరకును ఈ ప్రకా

రము వైద్యము చేయుట సాధారణముగా సాధ్య
ముకాదు. ఏలయన ప్రజలందరును [illegible]ించు
కొని ఒక కట్టుగా పనిచేసినగాని ఈపద్ధతివలన చలి
జ్వరము నశింపుగాదు. ఒక్కరోగి గ్రామములో
మిగిలియున్నను, దోమలు వానినుండి చలిజ్వరపు
పురుగులను సంపాదించి వానిని పెంచి, యనేకవేలు
గాచేసి, యనేకులకు పంచిపెట్టును. కావున ఐక
మత్యముగాని, [illegible]కట్టుబాట్లుగాని లేని స్థలము
లలో ఈ పద్ధతివలన ప్రయోజన మంతగా నుండదు.
అయినను జయిళ్లలోను, పటాలములలోను, ఈ
పద్ధతి మిక్కిలి చక్కగ పనిచేయును. గ్రామము
లలో కూడ సాధ్యమైనంత వరకు అవలంబింప
వచ్చును. ఎంతతక్కువమంది చలిజ్వరపు రోగు
లు గ్రామములో నున్నారో దోమలకు అంత
తక్కువగా జ్వరపు విత్తనములు దొరకును గదా!
దోమలకు చలిజ్వరపు పురుగులు చాలినన్ని దొర
కని యెడల వ్యాధి కొంతకొంతవరకైనను తగ్గి
యుండును.

౨. గ్రామమంతయు కాపాడుటకు సాధ్యము [illegible]
కానప్పుడు తమ్ము మాత్రము చలిజ్వరమునుండి త్రము వారము
తప్పించుకొన దలచినవారు [illegible]వారును చలిజ్వర న కొకసారి
ముగల ప్రదేశములలో తాము నివసించు నన్ని దిన క్వయినా ప్ర
ములును వారమున కొకసారి పదిలేక [illegible]లెను.

గ్రేయినుల క్వాయినాను నాలుగైదు అవున్సుల నీటి లో చేర్చి ద్రావకము చేసిగాని, మాత్రలుగాగాని పుచ్చుకొనవలెను. ఇందుచే దోమలు తమరక్తము లో చలిజ్వరపు పురుగులను చేర్చినను ఆ పురుగులు వెంటనే నశించి పోవును. చలిజ్వరములు గల ప్రదేశ ములందు నివసింపవలసిన ఉద్యోగస్థు లనేకులు ఇట్లు క్వాయినాను పుచ్చుకొని సంవత్సరముల కొలది ఈ జ్వరబాధ లేకుండ గడుపుదురు. ఇట్లు క్వాయి నాను తీసికొనుటవలన శరీరమున కేమియును చెడుపులేదు.

క్వాయినా యొక్క సాయము కొరకయే చలిజ్వరమును నివారించు పద్ధతులు.

II. క్వాయినా యొక్క సాయము కొరకయే చలిజ్వరమును నివారించు పద్ధతులు.

ఈ పద్ధతులలో మూడు విధములు గలవు.

౧. ఒక గ్రామము నందలి అనాఫలీసు దోమ లను నశింపు చేయుట.

౨ ప్రతి మానవుని దోమకాటునుండి కాపాడుట.

3. మనము కాపాడ దలచుకొనిన వారిని మాత్రము చలిజ్వరపు రోగులనుండి విడదీసి ప్రత్యేక ముగ నివసింప జేయుట.

౧. అనాఫలీసు దోమలను నశింపు చేయుట.

చలిజ్వరములుగల గ్రామమునందలి అనాఫలీసు దోమలను నశింపు చేసిన యెడల ఇతరులకు క్రొత్తగ చలిజ్వరము వచ్చుటకు వీలులేదు. ఇట్లే దోమలను

నశింపు చేయుటకు మనకు సాధ్యమగునా? మనము చేయవలసిన దేమి?

అనాఫలీసు దోమలను నశింపు చేయవలెను.

దోమ లధికముగా గల ప్రదేశములలో నా దోమలను ఎగురుచుండగా వానిని పట్టిచంపుటకు మన మనేక పటాలములను పెట్టినను వానితో మనము పోరలేము. కాని తమ పిల్లలను పెట్టుకొనుటకు ఈ దోమలకు చోటులేకుండ చేసిన యెడల నీ దోమలజాతి ఒక తరములోనే నశించి పోవును. దోమలు తమగ్రుడ్లను నీటిమీదనే పెట్టునని మనకు తెలిసియున్నది. ఇవి అరంగుళము లోతునకు తక్కువగా నున్న నీళ్లలో తమగ్రుడ్లను పెట్టవు.

కావున గ్రామమునందును, గ్రామమునకు చుట్టు ప్రక్కలనుండు ప్రదేశము లందును, దోమ పిల్లలు నివాసము చేయుటకు తగియుండు గోతులు, బురద నేలలు, మొదలగు వానియందలి నీటినంతను ఎప్పటికప్పుడు మురుగు కాలువల మూలమున పోగొట్టి వేయవలెను. గ్రామమునకు అరమైలు దూరములో ఊడ్పుచే లుండకూడదు. పంటకాలువలలో గడ్డి మొదలగు తుక్కు పెరిగి యున్నయెడల నాకాలువలను బాగుచేసి నీరు చక్కగా ప్రవహించునట్లు చేయవలెను. ప్రవహించు నీటిలో దోమలు సాధారణముగా తమగ్రుడ్లను పెట్టవు. గ్రామమునందలి పాడు నూతులను, గోడ్లప్రక్కలను, దొడ్లలోను, ఇటుక ఆవముల

గొయ్యిలను, ఊడు కొలుములను పూడ్చివేయ వలెను. పూడ్చుటకు వీలుకానట్టి చెరువుల యందును, గోతుల యందు నుండు నీటిపైని కిరసనాయిల్‌ను వారమున కొకసారి పోయుచుండవలెను. అట్లు చేయుటచే నా నీటియందలి దోమపిల్లలు పీల్చుటకు గాలిలేక చచ్చి పోవును ప్రజల కుపయోగమైనట్టి నూతులు, చెరువులు మొదలగు వాని యందు చేపలను పెంచిన వానియందు పెరుగుచుండు దోమపిల్లల నాచేపలు తినివేయును. అనాఫలీసు దోమలు నూతులలో పిల్లలను పెట్టి వ్యాధిని వ్యాపింప జేయుచున్న యెడల, దోమలు దూరలేని దోమ తెరలవంటి ఇనుపవలల తో నా నూతులను చక్కగ మూసి వేయవలెను. రాత్రులయందే గాని పగటిపూట దోమలు సంచరింపవు గావున ఆ నూతులనుండి నీటిని పగటిపూట తోడుకొని రాత్రులయందు వానిని గట్టిగా మూసి పెట వలెను. లేదా బొంబాయి (Pump-పంపు)ల తో నీరు తోడుకొన వచ్చును. ఇట్లు నీరు తోడుకొనుట కుపయోగించు బొంబాయి రు. 25-లకు వచ్చును. ఇండ్ల లోని తొట్టెలలోను, కుడితి గోలెములలోను, రెండు మూడు దినములకంటె హెచ్చుగ నీటిని నిలవచేయ కూడదు. ఇండ్లలోను, దొడ్లలోను, పగిలిపోయిన డబ్బాలును, కుండపెంకులును, సీసాలును లేకుండ చేయవలెను. లేని యెడల వీనిలో నొకప్పుడు నీరు చేరి

దోమ పిల్లలకు అవి నివాసస్థానముగా నేర్పడును.

మన ఇండ్లలో నుండు దోమల నివాసస్థానములు.

నేను ఒకనాడు నా స్నేహితులకు కొందరకు దోమపిల్లలను చూపవలెనని ప్రయత్నించుచు, ఏ తొట్టిలోనైనను, పాతడబ్బాలోనైనను, నిలవ నీరుండునేమో, అందులో దోమ పిల్లలు చిక్కునేమో యని ఇల్లంతయు దొడ్డియంతయు వెదకితిని. ఎక్కడ వెదకినను, దోమపిల్లలకు ఆధారమగు స్థలము నాకు దొరక లేదు. అయినను మాయింటిలో నప్పుడు దోమ లనేకములుండుట నే నెరిగినవాడ నగుటచేతను, ఆదోమలు ఇంటిలోనే యెక్కడనో పుట్టుచున్నవని నాకు గట్టి యనుమానము కలుగుటచేతను, నేను గదులలోను, అల్మారాలలోను వెదకుటకు ప్రారంభించితిని. కొంచె మించుమించుగ చీకటి కోణ మనదగు సామాను కొట్టునందు నాకు తుదకు ఒక నీటిపళ్లెరము కనబడెను. ఆ పళ్లెరములో ఒక అంగుళము లోతు నీరు పోసి ఆ నీటి మధ్య నొక ఇటుక పెట్టి దానిపై నొక చక్కెర డబ్బా పెట్టబడియున్నది. ఆ పళ్లెరమును బైటికి తీసికొని వచ్చి పరీక్షింపగా 4-వ ప్రకరణమందు చూపబడిన దశలన్నిటియందు నుండు దోమ పిల్లలు లెక్కింప శక్యము కానన్ని దానిలో నుండెను. బహుశః ఆదోమపిల్ల లొక లక్ష యుండినను ఉండవచ్చును. ఆ పిల్ల లన్నియు క్యూలెక్సు, స్టిగోమి

యీా జాతులలోనివి. అందు అనాఫలీసు దోమపిల్ల యొక్కటి కూడ లేదు. మాయింటిలో రాత్రులయందు చెవుల ప్రక్కను గుంయ్యి మనుచుండు దోమలు చేరుచుండినందులకును, దోము లధికముగనున్నను చలి జ్వరము లేనందునకును కారణము అప్పుడు తెలిసినది. ఇట్లే మనవారలు కొందరు మంచములకు నల్లులెక్కకుండుటకుగాను వాని కోళ్ల క్రింద చిన్న చిన్న నీటి తొట్టెలను పెట్టుదురు. వీనియందలి నీటిని వారెన్నడును సామాన్యముగా మార్చుచుండెడి అలవాటు లేదు. దోమపిల్లలు పెద్ద దోమలుగా పరిణమించుటకు సామాన్యముగా పది దినములు పట్టును. కావున వారమున కొక సారి తప్పక వీనియందలి నీటిని మార్చుచుండినయెడల దోమ పిల్లలందు పుట్టనేరవు.

కాబట్టి గ్రామ ఉద్యోగస్థులుగాని, తగిన ఆఫీసర్లుగాని,జవానులుగాని వారమునకొకసారి ప్రతియింటిని చక్కగ శోధించి దోమ పిల్లలకు ఉనికి పట్టగు స్థలములు లేకుండ జేయవలెను. ప్రజలకు దోమపిల్ల లెక్కడ పెరుగునో, దోమలవలన గలుగు నష్టము లెవ్వియో, ఈ విషయము లన్నియు నచ్చ జెప్పి ప్రజల సాయముతో పని చేసినయెడల నొక గ్రామములోని దోమల నన్నిటిని త్వరలో నశింపు చేయవచ్చును.

అమెరికాదేశములో దోమపిల్లల నెవ్వరైన ఇట్టి నీటి తొట్టెలలో పెరుగనిచ్చినయెడల వారికి రు 50ల

వరకు జరిమానావిధింతురు. అట్టి శాసనము మన దేశములో కూడ పుట్టినయెడల అప్పుడే యిండ్లలోని పాడు నూతులును, నిలవ నీటి తొట్టెలును రూపు మాయును.

ఇదిగాక పెద్దవిగా పెరిగిన దోమలు, సాధారణముగా చిలక కొయ్యలమీదను, దండెములమీదను వ్రేలాడవేసిన బట్టలచాటున దాగికొని యుండును. కావున మాసినబట్టల నెల్లప్పుడు తగిన పెట్టెలలో వేసి మూసి యుంచవలెను. గంధకము సాంబ్రాణి మొదలయిన వాసని కాల్చి పొగవేసిన యెడల దోమలా పొగను భరింపజాలక పారిపోవును. లేదా చచ్చిపోవును. కావున గదులలో నట్టి పొగను రాత్రులయందు వేయుచుండవలెను. దోమలను తరిమి వేయుటకు వట్టి గడ్డి పొగవేసినను చాలును. అట్లు పొగవేయు నప్పుడు గదులలోని మనుష్యులు వెలుపలకు పోయి తలుపులన్నియు మూసివేయవలెను.

౨. ప్రతి మానవుని దోమ కాటునుండి కాపాడుట.

దోమలు రాత్రులయందేగాని కుట్టవను సిద్ధాంతమునుండి యీ పద్ధతి యుపయోగములోనికి వచ్చుచున్నది. చలిజ్వరముగల ప్రదేశములలో నివసించువారు తమ యిండ్లలోని ద్వారములకును, కిటికీలకును, దోమ తెరవలెనుండు ఇనుప వలలతో

ప్రతిమానవుని దోమకాటునుండి కాపాడవలెను.

దోమలు ప్రవేశింపరాని ఇండ్లు; దోమతెరలు.

చేయబడిన తలుపులను సరిగా సమర్చుకొనవలెను. ప్రొద్దు గ్రుంకక ముందే యింటిలో నివసించు వారందరును ఇంటికి చేరిన వెంటనే తలుపు లన్నిటిని మూసి దోమలింటిలో ప్రవేశింపకుండ చేసికొనవలెను. రాత్రులయం దెంతమాత్రము వెలుపలకు పోకూడదు వసారాలో కూర్చొనకూడదు. ఇట్టివారిని దోమలు కుట్టలేవు. మిక్కుటముగ చలిజ్వరములుగల ప్రదేశములలో సహితము అక్కడకు శోధనలనిమిత్తమై పోయిన వైద్యులు నెలలుకొలది నివసించియు చలిజ్వరపు పాల బడకుండ తప్పించుకొని యున్నారు.

తమయింటినంతను దోమలు జేరకుండ కాపాడుకొనలేనివారు తమశరీరమును మాత్రము దోమకాటునుండి మరియొకవిధమున తప్పించుకొనవచ్చును. దోమలు సాధారణముగా కాళ్లు చేతులు మొదలగు కప్పబడియుండని భాగములయందే కరచును. కావున ప్రొద్దుగ్రుంకినతోడనే ప్రతివారును, చేతులకును కాళ్లకును మేజోళ్లవంటి గుడ్డతొడుగులను, పూర్ణముగా తొడుగుకొనవలెను. మనము మేలుకొనియున్నప్పుడు, సామాన్యముగా దోమలు ముఖముమీద కుట్టవు. ఒకవేళ ముఖముమీది కవి చేరినను, మనము వెంటనే వానిని తోలివేయుదుము. వీరు రాత్రులయందు దోమతెరతో చక్కగ మూయు

బడి యుండిన మంచముల మీదనే పరుండవలెను. ఆమంచము విశాలముగ నుండవలెను. దోమ తెరకు ఎక్కడను తమశరీరము తాకకుండ మంచమునకు మధ్యముగా పరుండవలెను. లేనియెడల దోమలు తెరయొక్క వెలుపలి ప్రక్కనే కూర్చుండి తమ సన్నని ముట్టెలను తెరలలోని రంధ్రములగుండ దూర్చి పొడుచును. దోమ తెరలో నే మూల కొంచెము రంధ్రము పడినను అది ప్రయోజనము లేదు. తాము దోమ తెరలో పరుండుటకు ప్రవేశించునప్పుడు తమతో పాటు దోమలుకూడ దూరకుండునట్లు జాగ్రత్తగ చూచుకొనవలెను. అదివరకే తెరలో దోమ లెట్లయిన ప్రవేశించి యున్న యెడల వానిని ముందుగా పట్టి చంపి వేయవలెను.

3. మనము కాపాడదలచిన వారినిమాత్రము చలిజ్వరపు రోగులనుండి విడదీసి ప్రత్యేకముగ నివసింపజేయుట:—ఇందు రెండుపద్ధతులు గలవు.

ఇతరులను చలిజ్వరపు రోగులను విడదీసి ప్రత్యేకముగ నివసింప చేయవలెను.

1. చలిజ్వరముగల రోగులను రాత్రులయం దెప్పుడు దోమ తెరలలో పరుండబెట్టుట. ఇందుచే వెలుపల దోమలు తిరుగుచుండి ఇతరులను కుట్టుచుండినను, ఆ దోమలకు మలేరియా పురుగులు దొరకకపోవుటచే నవి చలిజ్వరమును కలిగింపలేవు. ఈపద్ధతి వైద్యశాలలో నవలంబించెదరు. అనేక వ్యాధుల వైద్యము నిమిత్తమై చేరియున్న పెక్కురోగులును,

ఒకరిద్దరు చలిజ్వరపు రోగులును, ఒకటేగదిలో పరుండ వలసి వచ్చినప్పుడు చలిజ్వరపు రోగులను దోమ తెరలలో పరుండబెట్టుదురు.

గ్రామమునక రమైలుకంటె దూరముననుండు నిండ్లలోని వసింపవలెను.

2. గ్రామమునకు అరమైలుకంటె దూరముననుండు నిండ్లలో నివసించుట. అనేకమంది చలిజ్వరపు రోగులున్నచోట ఇతరులను కొందరను మాత్రము కాపాడవలెననిన ఈ క్రిందిపద్ధతి యుపయుక్తము. దోమలు అరమైలుకంటె హెచ్చుదూరము పరుగెత్తలేవను సిద్ధాంతమును బట్టి ఈపద్ధతి ఏర్పడు చున్నది. ఇది భాగ్యవంతులకు మాత్రము సామాన్యముగా నుపయోగకరము. చలిజ్వరములుగల గ్రామములలో తగినవీలు గలవారు ఆగ్రామమునకు అరమైలుకంటెదూరముగా ఇండ్లనుకట్టుకొని ఆ యిండ్లలో నివసింపవలెను. వారు రాత్రులయందు తమ యిండ్లను విడచి బయటకు పోకూడదు. తమకు చుట్టుపట్ల అరమైలుదూరములో దోమల కుపయుక్తములగు నిలవనీరు చెరువులలోను గోతులలోను, లేకుండ వాని నన్నిటిని పూడ్చి వేయవలెను. లేదా వానిలో చేపలనుపెంచి అప్పుడప్పుడా ప్రదేశముల నెల్ల పరీక్షించుచుండవలెను. ఆ యిండ్లకుచుట్టు అరమైలుదూరములో ఊడ్పుచేలు గాని నీరు నిలకడగా పెట్టిపెంచు పైరులుగాని ఉండకూడదు. చలిజ్వరముగల తమసేవకుల నెవ్వరిని తమ్మయింటి చుట్టు కాపురములు పెట్టుకొన

కూడదు. వారలను రాత్రులయందు తమ ఇంటిలో పరుండ నీయకూడదు. ఈయుపాయములచే వారు దోమల బాధనుండి తప్పించుకొనగలరు.

పైని చెప్పబడిన పద్ధతులలో కొన్ని భాగ్యవంతుల కుపయోగించునవి. కొన్నిమాత్రము బీదల కుపయోగకరము లైనవి. ఒక్కచో ననుకూలించు పద్ధతులు మఱియొకచోట పనికిరావు. కావున ఏపద్ధతులు ఏప్రదేశమునకు ఏ సమయమునందు మిక్కిలి యుపయుక్తములో ఆయాపద్ధతులను యోచించి అవలంబింపవలెను. బుద్ధికుశలతగలవారు దోమలయొక్క నివాసస్థానములను గూర్చియు, కాలమానస్థితి [illegible] యవిచెందుమార్పులను గూర్చియు ఇంకను క్రొత్త యంశములను కనిపట్టుటకు ప్రయత్నించుచుండవలెను.

ఉపసంహారము: మనకిప్పుడు రెండువిషయములు చక్కగ తెలిసియున్నవి. వానిని మనము శ్రద్ధగ గమనించినయెడల మన మే ప్రదేశమునందైనను చలిజ్వరము లేకుండ చేయవచ్చును.

1. దోమల నశింపుచేయుట:—దోమలను, వాని గ్రుడ్లను, పిల్లలను, చేతనైనసల్లలను, మనముచంపుచుండినయెడల నీజ్వరములు త్వరలో నశించిపోవును.

2. చలిజ్వరపుపురుగులను నశింపుచేయుట:—సందేహాస్పదులగు ప్రజలకెల్లను క్వాయినా మాత్రలను

చక్కెరపాకములో ఘాదిపి పంచిపెట్టిన యెడల సీజ్వరములు త్వరలో నశించిపోవును.

దొరతనమువారును ప్రజలును ఒండొరులసాయమునపేక్షించుచు దేశక్షేమమునకు తోడ్పడవలెను.

ఈ పనులను దొరతనమువారు ప్రజలసాహాయ్యమపేక్షింపక చేయదలచిన యెడల వారికవి స్వాధీనమగునవికావు. సర్కారుద్యోగస్థులు ఈ పనులనుచేయ ప్రయత్నించునప్పుడు అవి ప్రజల యుపకారమునకై చేయబడుచున్నను ప్రజల కాపనులు హితవుగా నుండవు. ఒక ఇంటి వారి ఆరోగ్యము కొరకే వారి దొడ్డిలోని పాడునూతిని పరీక్షించు నిమిత్తము సర్కారు ఉద్యోగస్తుడు పోవలెననిన, ఆయింటి యజమానుడు తన కిష్టము లేని యెడల మా యింటిలో ఘోషా స్త్రీలున్నారని గాని, మా దేముడు గది మయిల పడి పోవునని గాని చెప్పి, వానిని ఆటంకపరచును. ప్రజలను నిర్బంధ పెట్టిన యెడల సర్కారువారుచేయు పనులకు ఇట్లే ఏదోవిధమైన అడ్డమును వారు పెట్టుచుందురు. ప్రత్యేకము ప్రజలే తామీ పనులను చేయవలెనని ప్రయత్నించిన యెడల వారికిని ఇవి స్వాధీనమగునవి కావు. కావున సర్కారువారును ప్రజలును అన్యోన్యముగా పనిచేయుచు ఇరువురును దేశక్షేమమునకు తోడ్పడవలయును.

పరిశిష్టము.

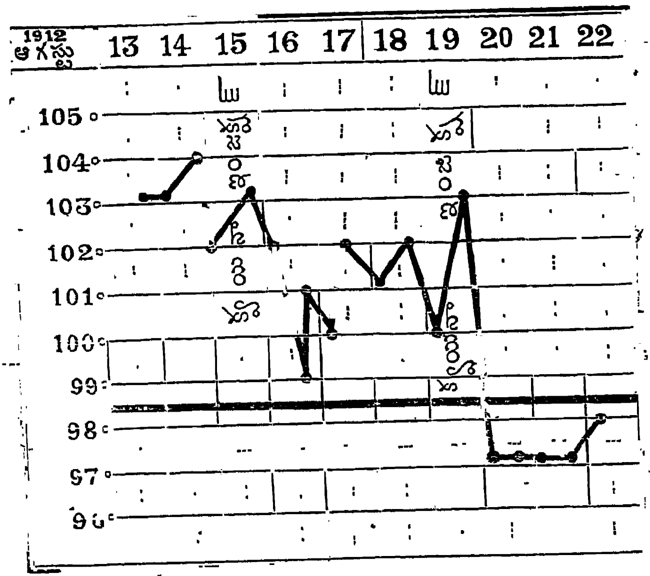
ఇంతవరకు గ్రంథమంతయు చదివినవారు చలిజ్వరపు రోగిని గుర్తించుటయును, సామాన్య జ్వరములకు చికిత్స చేయుటయును, కూడ తెలిసికొని యుందురు. అయినను గడచిన వారములో నేను చూచిన ఒక రోగియొక్క వ్యాధి లక్షణములను, ఆరోగికి నేను చేసిన చికిత్సలను వివరించి వ్రాసినయెడల మిక్కిలి యుపయోగకరముగా నుండునని యెంచి ఈ దిగువ నుదహరించు చున్నాను.

1912 వ సంవత్సరము ఆగస్టు 2 వ తేదిని రాజమ్మకు జ్వరము ప్రారంభించినది. మొదటినుండియు జ్వరము కాలక్రమము లేక 102 మొదలు 104 డిగ్రీలవరకు వచ్చుచుండెను. వేరొక వైద్యుడు 13 వ తేదీవరకు చికిత్స చేయుచుండెను. మొదట విరేచనములకు ఒకసారి మందిచ్చెనట. పిమ్మట జ్వరము తగ్గు మందులు ఎవ్వియో ఇచ్చుచుండెను. 13 వ తేదిని నేను వెళ్లు వరకు క్వయినా సల్ఫేటు 3 గ్రెయినుల మాత్రలు దినము 1 కి రెండు చొప్పున రోగి కిచ్చుచుండిరి. వాంతులు మిక్కిలి అధికముగ నుండెను. నేను రోగిని చూచినది మొదలు జ్వర మెట్లుండునో తెలియపరచుటకు ఈ ప్రక్కపుట లోని పటము తయారు చేయబడినది.

దీనిని బట్టి చూడ సాధారణముగా చలిజ్వరములలో నుండునట్టులు రాజమ్మకు అనుదినముగాని దినము విడిచిదినముగాని జ్వరము దిగిపోయి తిరిగి వచ్చుచుండుట లేదని తెలియగలదు. రోగి తనకు చలివచ్చుచున్నదని ఎన్నడును చెప్పియుండ లేదు. కాని యెడమ డొక్కలో శ్రద్ధగ పరీక్షింపగా జ్వరపుగడ్డ పెరిగి యున్నట్లు స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. పూర్వము చికిత్స చేసిన వైద్యుడు అదివరకే క్వయినా నిచ్చి యుండినందున నేనప్పుడు నెత్తురును పరీక్షచేసిన నంతగా ఉపయోగ ముండదని యెంచి పరీక్షింప లేదు. రోగియొక్క అవయవముల నన్నిటిని జాగ్రత్తగా పరీక్షించినను వేరే

వ్యాధి చిహ్నము లేవియు కాన రానందునను, రోగియొక్క సామాన్య లక్షణా ములను బట్టియు వ్యాధి తప్పక చలిజ్వరమే అయియుండునని నిశ్చయించితిని.

పేరు - రాజమ్మ. వయస్సు 3 సంవత్సరములు.

కాని కడుపులో క్రిమిజాతు లేవైన నుండి వానివలన ఈ జ్వరము కలుగుచున్నదేమో యను సందేహము నివృత్తి చేసికొనుటకును, జీర్ణకోశమున నందలి మందమును కొంత తగ్గించుటకును, నేను చూచిన మొదటి దినమున ఒక గ్రాయిను శాంటనిను (Santonine), రెండు గ్రాయినుల రసభస్మము (Calomel) గల పొట్లమును రాత్రి యొకటియు, మరునాటి యుదయమున ఒకటియు ఇచ్చి పిమ్మట సాక్షీగా విరేచనమగుటకు వేరొక మందు నిచ్చితిని- దానివలన రెండు మూడు విరేచనము లయ్యెను జ్వరము తగ్గక 104 డిగ్రీ

వరకు మరునాటి సాయంకాలమునకు హెచ్చెను. అంతట రెండు గ్రెయినుల క్వయినా హైడ్రోక్లోరైడు అను మందును, ఒక గ్రెయిను 'పొటాసియంబ్రోమైడు' అను మందును చేర్చి నిమ్మకాయ రసముతో జేసిన షర్బతుతో నాలుగు గంటల కొకసారి యిచ్చితిని.

15 వ తేదీ ఉదయమున వాంతులు తగ్గెను గాని జ్వరము నిలువలేదు. ఆ తేది సాయంకాలము 3 గ్రెయినుల క్వయినా హైడ్రోక్లోరైడును 10 చుక్కల పరిశుభ్రమైన నీటిలో కలిపి పిర్రమీది కండలోనికి చిన్న గాజు పిచికారీతో ఎక్కించితిని. 16 వ తేది సాయంకాలము 4 గంటలకు జ్వరము 99 డిగ్రీలకు దిగియుండెను (పటము చూడుము). అయినను రెండు గ్రెయినుల క్వయినా హైడ్రోక్లోరైడుగల మందును నాలుగు గంటల కొక మోతాదు చొప్పున అనుదినము విడువక ఇచ్చుచుంటిని. కాని జ్వరము నిలువక క్రమముగ పటములో చూపిన ప్రకారము తిరిగి హెచ్చుచునే యుండెను.

19 వ తేదీ సాయంకాలమున జ్వరము తిరిగి 103 డిగ్రీలవరకు వచ్చియున్నందున ఈ జ్వరము కాలజ్వరము (Kala Azar) ఏమోయని మిక్కిలి సందేహముతో రోగిని తిరిగి శ్రద్ధగా పరీక్షించితిని. ఎడమ డొక్కలో నుండు జ్వరపుగడ్డ (Spleen) తగ్గియున్నట్టు కనుపడినను, కుడిప్రక్కను పైత్యకోశము (Liver) పెద్దదై చేతికి బాగుగ గడ్డవలె తెలియుచుండెను. అందుచే క్వయినా ఎంత యిచ్చినను సరిగా నెత్తురులోనికి చేరుటలేదని యూహించి తిరిగి 3 గ్రెయినుల క్వయినాను మరియొక పిర్రమీది కండలోనికి పిచికారీ చేసితిని. కాల జ్వరమును గూర్చి ప్రత్యేకముగ శోధనలను చేయుటకై సర్కారువారిచే నియమింపబడిన డాక్టరునకు ఈ రోగిని చూపి సలహో పుచ్చుకొను నిమిత్తము ఆ డాక్టరునకు సమాచారము తెలిపితిని. కాని మరు నాడు అనగా 20 తేది ఉదయము ఏడు గంటలకే రోగియొక్క
దిగిపోయి, శరీరవేడిమి 97 డిగ్రీలకు వచ్చి యు
మోతాదుకు రెండు గ్రెయినుల చొప్పున క్వయి
పకు 3 సార్లు ఇచ్చుచుంటిని. జ్వరము దిగిపో

మానము లేక పోయెను. రోగి నానాటికి ఆరోగ్య [illegible] కును పొందుచున్నది. ఇంకను (2_9_12) దినమునకు 6 గ్రయినులు చొప్పు [illegible] క్వయినా పుచ్చుకొను చున్నది.

40 దినములవరకు విడువకుండిన మరియొక [illegible] లిజ్వరముయొక్క పటు మిందుతో చేర్చబడినది. చూడనగును.

పయిన వ్రాసిన యుదాహరణములను బట్టి [illegible] నము తెలిసికొనవలసిన అంశములలో ముఖ్యమయినవి:—

1. చలిజ్వరములు అందరు రోగులకు వాని [illegible] లక్షణముల నన్నింటిని క్రమముగ సూచింపవు. ఒకొక్కప్పుడు ఈజ్వరము [illegible] అనేక వ్యాధుల బోలి యుండును.

2. వ్యాధి నిదానమును గూర్చి తనకుసరిగా [illegible] యనప్పుడు వైద్యుడు తో [illegible] కానిమందును ఇయ్యక [illegible] మనస్సునకు నిశ్చయ మని [illegible] చిన వ్యాధిని నిర్ధారణచేసికొని పట్టుదలతో [illegible] కిత్స చేయవలెను.

3. చలిజ్వరములందు జీర్ణకోశములు సరిగా [illegible] చేయనప్పుడు క్వయి నాను ఎంత యిచ్చినను ప్రయోజనము లేదు. అట్టి [illegible] సమయములలో క్వయి నాను నెత్తురులోనికి పిచికారి చేయుట యుత్తమము.

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమ

నియమములు

1. దేశాభివృద్ధికి ఆవశ్యకములైన గ్రంథములు ప్రచురించి భాషాభి[illegible] గ్రంథమాలయొక్క యుద్దేశము. ఇందు సంవత్సరమునకు రమారమి 1600 లైన గ్రంథములు నాలుగు ప్రచురింపఁబడును

2. కొందరు తలచునట్లు ఇది మాసపత్రిక కాదు ఇందు (i) దేశచ (ii) పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రము (Physics), రసాయనశాస్త్రము (Chemis (Biology), వృక్షశాస్త్రము (Botany), మొదలయిన ప్రకృతిశాస్త్రము కారులగు కొందరు మహనీయుల చరిత్రములును, (iv) ఇంగ్లీషునందలి ఉద్గ్ర[illegible] ములును మాత్రము ప్రచురింపఁబడును చరిత్రాంశసారములగు కల్పిత కథలు (H గూడ ప్రచురింపఁబడును కావ్యనాటకాదు లిందుండవు.

3. ఈగ్రంథమాలలో నిదివరకు అచ్చువేయఁబడిన గ్రంథముల నన్నిటి[illegible] సంవత్సరమునకు నాలుగు చొప్పున ప్రచురింపబడు గ్రంథముల నన్నిటిని గొను శాశ్వతపు చందాదారులు.

4. శాశ్వతపు చందాదారులకు ఈగ్రంథమాలలోని [illegible] బరించి [illegible] రు 0-4-0 చొప్పున నిచ్చెదము. ఇతరులకు ఈపుస్తకమ నూరుపుటలకు రు 0-6-0 చొ॥ [illegible]యబడును. సంవత్సరము ఒక్కింటికి 1600 పు[illegible] గ్రంథములు మేము ప్రచురించదముగాన, చందాదారులకు సంవత్సర[illegible] కంటె నెక్కుడు కర్చు కానేరదు

5. [illegible] చందాదారులు సంవత్సరపు చందా మొదట [illegible]యనక్కర మచ్చుపడగానే అది వ్యాల్యూపేయబిల్ ద్వారా పంప[illegible]

6. వెనుకటి పుస్త[illegible] చందాదారులు 0-4-0 లు [illegible]పవేస[illegible] వలెను. ఈ సొమ్ము చని[illegible]లో సంప వచ్చును. లేదా మేము వె[illegible] బట్టుకొందుము వెనుకటి పుస్తకములనన్నిటిని ఒక్కసారి కొనలేని వా[illegible] ములు మొట్టమొదట కొనిన జాలును. మిగతా [illegible] తరువాత [illegible]

7. వెనుకటి పుస్తకములు అక్కరలేనివారు[illegible] రుసుముక్రింద రు 1-0-0 [illegible]ల్లించవలెను.

8. గ్రంథమా[illegible] న అనేక చక్కని పటములతో నొప్పచుండును, [illegible] యుండును. ఇట్లు సర్వాంగసుందరములై చౌకవెలల[illegible]

విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమాల

ప్రచురింపబడిన గ్రంథములు.

		చందాదారులకు	ఇతరులకు
1.	ఆబ్రహాములింకను (**Abraham Lincoln**)*	0- 8-0	0-12-0
2.	హిందూమహాయుగము (**Hindu Period**)	0-11-0	1- 0-0
3.	జీవశాస్త్రము (**Biology**)*	1- 0-0	1- 8-0
4.	రాణీసంయుక్త (**Historical Novel**)	0- 9 0	0-12-0
5.	మహమ్మదీయమహాయుగము (**Mahammadan Period**)	1- 3-0	1-12-0
6.	పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము (**Physics**)*	0-14-0	1- 5-0
7.	రసాయనశాస్త్రము (**Chemistry**)	0-13-0	1- 5-0
8.	ఆంధ్రులచరిత్ర (1-వ. భా.) (**Andhra History i.**)	1- 0-0	1- 4-0
9.	విమలాదేవి (**Historical Novel**)	0-13-0	1- 2-0
10.	కలరా (**Cholera**)*	0- 4-0	0- 6-0
11.	12. 13. ప్రకృతిశాస్త్రముల ప్రథమపాఠములు*	1- 2-0	1-10-0
14.	భౌతికశాస్త్ర ప్రథమపాఠములు*	0- 7-0	0- 9-0
15.	రా. బ. క. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము	1- 0-0	1- 8-0
16.	భౌతికశాస్త్రము (**Physiography**)	1- 0-0	1- 8-0
17.	ఢిల్లీదర్బారు (**Dheli Durbar**)	1- 0-0	1- 8-0
18.	ఆంధ్రులచరిత్రము (2-వ. భా.) (**Andhra History ii.**)	1- 0-0	1- 8-0
19.	చంద్రగుప్తచక్రవర్తి (**Emperor Chandra Gupta**)	0- 8-0	0-12-0
20.	చలిజ్వరము (**Malaria**)	0- 5-0	0- 7-0

☞ ఇందు చందాదారులు పోస్టేజి భరించ నక్కర లేదు. ఇతరులు పోస్టేజి భరించవలెను. పుస్తకము లన్నియు ఎక్కని క్యాలికో బైండు చేయబడినవి.

* ఈ గ్రంథములు ప్రస్తుతమందు లేవు.

సెప్టెంబరు 1912, మద్రాసు.

ఆ. లక్ష్మీపతి, బి. ఏ. ఎం. బి. సి. ఎం,
మేనేజరు.

పునర్ముద్రణీయములు.

ఆబ్రహాములింకను, జీవశాస్త్రము, పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రము, కలరా.

తయారగుచున్న గ్రంథములు.

గ్రంథము.	కర్త.
అర్థశాస్త్రము.	సి. రామలింగారెడ్డి, ఎం. ఏ.
వ్యవసాయశాస్త్రము.	గోటేటి జోగిరాజుగారు.
మహారాష్ట్ర విజృంభణము.	కే. వి. లక్ష్మణరావు. ఎం. ఏ
జంతుశాస్త్రము.	ఏ. లక్ష్మీపతి, బి. ఏ. ఎం. బి. సి. ఎం.
కళింగదేశ చరిత్రము.	గురుజాడ అప్పారావు. బి. ఏ.
గ్లాడుస్టను జీవితము:	అ. కామేశ్వరరావు. బి. ఏ. బి. ఎల్.
సద్వర్తనము:	కే. వి. లక్ష్మణరావు. ఎం. ఏ.
లవంగి. (నవల)	చి లక్ష్మీనరసింహముగారు.
ఆంధ్రులచరిత్రము. (మూడవభాగము)	చి. వీరభద్రరావుగారు.

ఉచితము! ఉచితము!! ఉచితము!!!

క్రొత్త చందాదారులకు

రంగరాయజీవితము. నన్నయభట్టారకుడు.

పృథ్వీరాయునిఅంతము.

అను

ఈమూడుగ్రంథములను ఉచితముగా నిచ్చెదము.

విజ్ఞపము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజారు - హైదరాబాదు

ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన తేదినాడు కాని అంతకు పూర్వము కాని ఈ పుస్తకము వాపసు చేయవలెను (తిరిగి ఈయవలెను)

ఈ పైశ
ముల పట్టికయ
యున్న గ్రంథ
మెంతయు కృ
లకు మంచి పా
అధిక ద్రవ్యమా
శములను బాగు
హా మొసంగ ఆ
దారులుగా చేర
గారి పేర వ్రా

అయ్యా,

విజ్ఞానచంద్రిక
లంగాను శాశ్వతపు
ప్రచురములలో 'చిమ
ఎప్పటి వప్పము వం
ఇందుతో

(పేరు వివర

హోదా

గ్రామము

పోస్టు

చిరునామా

మద్రా

లోని గ్రం
కామోదించి
మునకు వే
గ్రంథ క
కొనుటకును
, మాయుద్దే
కు ప్రోత్సా
ము. చంగా
మేనేజరు

యు పుస్తకము
యు లేక మీ
ప్రచురించునవి
'1-0-0'